

Jedná se o jednu z prvních původních českých knih zaměřujících se na izraelsko-palestinský konflikt. Čtenáři jím v několika částech provede, objasní mu hlavní pojmy a fenomény stručnou historií arabsko-židovských vztahů před vznikem Izraele a smrti Jásira Arafata. Práce je určena nejen odborníkům a studentům, ale i všem, kteří se zajímají o blízkovýchodní problematiku.

Marek Čejka energicky zaplňuje mezeru v oblasti původních studií o historii a současnosti Blízkého východu. Po desetiletích hluboké ideologické izolace od tamních realit byl český autor v 90. letech odkázán převážně na překlady zahraničních prací. Čejkova poslední kniha dává možnost seznámit se s vývojem a situací v Izraeli a na palestinských územích z pohledu nové generace odborníků, která zná místní poměry nejen zprostředkovaně, ale rovněž na základě své osobní zkušenosti, studia a vědeckého výzkumu přímo na místě.

Jiří Schneider
diplomat a analytik, velvyslanec ČR v Izraeli v letech 1995 – 1998

Kniha Marka Čejky boří dva vzájemně se posilující mýty o izraelsko-palestinském konfliktu, které jsou v českém prostředí hodně rozšířené: ten první hovoří o „odvěkém sváru Židů a muslimů“ a druhý o „izraelsko-palestinském konfliktu jako ztělesnění střetu dvou civilizací – židovsko-křesťanské západní versus muslimské orientální“. Přestože autor uznává, že náboženské i civilizační odkazy hrají v blízkovýchodním sporu důležitou roli, jeho podstata spočívá v územním sporu dvou nacionalismů – židovského a arabského. Tuto tezi dokládá pečlivou prezentací důležitých faktů o konfliktu od jeho počátků na přelomu 19. a 20. století až do současnosti. Čejkova kniha by měla být povinnou četbou pro každého, kdo se chce zorientovat v jednom z nejhůře řešitelných konfliktů současnosti.

Pavel Barša
Filozofická fakulta Karlovy univerzity a Ústav mezinárodních vztahů

JUDr. Marek Čejka (1975) vystudoval právo a politologii. Mnohokrát navštívil Blízký východ a v letech 2001 – 2002 absolvoval stáž na katedře politologie Hebrejské univerzity v Jeruzalémě. Autor úspěšně knihy „Judaismus, politika a Stát Izrael“ (2002, 2003). V současnosti působí jako asistent Ústavního soudu a přednáší na Masarykově univerzitě.

Další informace o Blízkém východu lze nalézt na autorových webových stránkách <http://chunky.webpark.cz/israel.html>.

Foto na obálce autor.

www.strat.cz

4240741072

Ústřední knihovna FSS MU Brno

IZRAEL A PALESTINA

Pol. a náboženství

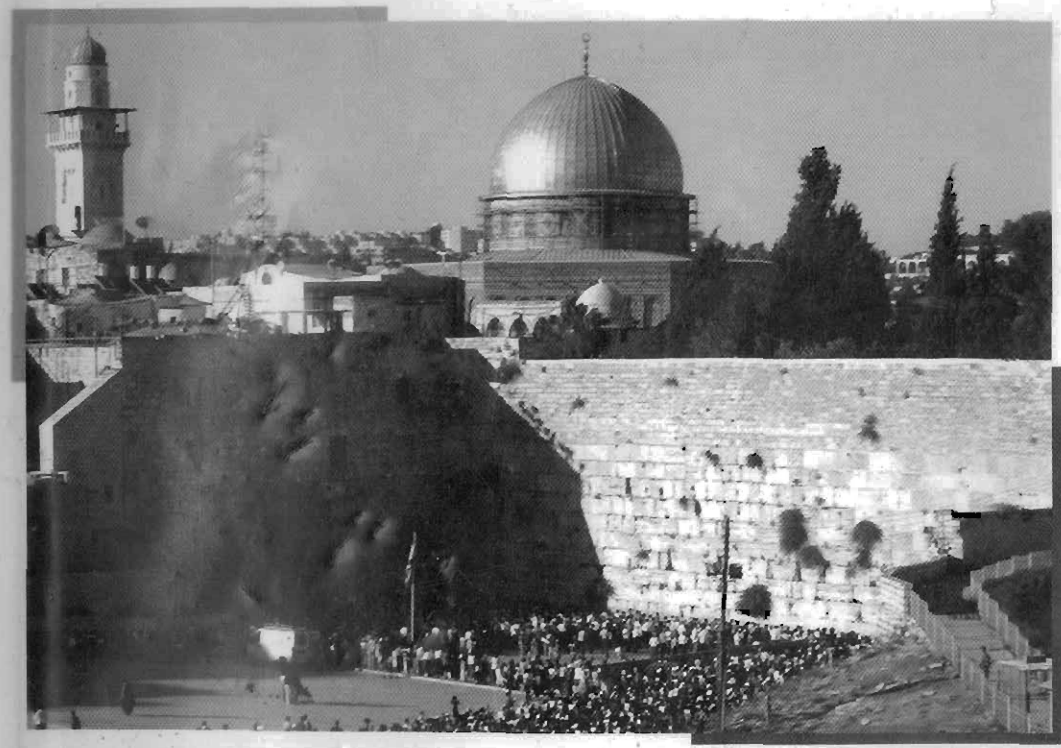
37

2

Marek Čejka

ישראל
فلسطين
Izrael a Palestina

Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu

CENTRUM STRATEGICKÝCH STUDIÍ

27. Hamás a OOP	Hamás považuje OOP za partnerskou organizaci, ale odmítá její sekularismus. OOP by měla více akcentovat islám.	<i>Korán 2, 130</i>
28. Arabské a islámské státy a vlády	Tyto země by měly pomáhat v boji proti sionismu.	
29. Instituce arabského světa	Hamás usiluje o podporu mezinárodního islámského společenství.	<i>Korán 58,21</i>
30. Intelektuální činnost podporuje džihád	Nejen násilnými prostředky lze dosáhnout cíle.	
31. Příslušníci ostatních náboženství	Hamás je humanistickým hnutím. Ve stínu islámu mohou vyznavači islámu, křesťanství a judaismu koexistovat v pokoji.	<i>Korán 59,14</i>
32. – 33. Pokus izolovat Palestince	Dohody z Camp Davidu (1979) byly zradou Palestinců. Sionisté chtějí Palestinu od Nilu po Eufrat. Světový sionismus a imperialismus je lstivý. Arabsko-muslimský svět by měl podporovat Hamás.	<i>Korán 22,40</i>
34. – 35. Střety s agresory v průběhu dějin	Jak byli poraženi křižáci a Tataři, budou poraženi i sionisté.	<i>Korán 37, 171 – 173</i>
36. Hamás a jeho bojovníci	Z Hamásu nemusí mít obavy pravověrní muslimové, kteří ho respektují. Kdo bojuje proti sionismu, má podporu Hamásu. Islám je životní styl Hamásu.	<i>Korán 7, 89</i>

Zkráceno podle: *Chapman, C.: Čí je země zaslíbená? Pokračující krize mezi Izraelem a Palestinci*, Volvox Globator, Praha 2003, str. 301–302; *Introvigne, M.: Hamás – Islámský terorismus ve Svaté zemi*, Vyšehrad, Praha 2003, str. 79–108

5.

Devadesátá léta a období mírového procesu

„Je nám souzeno žít společně na stejné půdě, ve stejné zemi. My, vojáci, kteří jsme se vrátili z bitev poskvrnění krví..., vám dnes pravíme: Už dost bylo krve a slz. Dost!“

Jicchak Rabin

1993, po podpisu smlouvy z Osla¹

Pád železné opony oslabil Sovětský svaz i na Blízkém východě. Tam sice byly USA již dlouhou dobu diplomatickým hegemonem, i přesto v dobách studené války Sovětský svaz do blízkovýchodních mírových aktivit zasahoval. Na přelomu 80. a 90. let na znamení dobré vůle Spojených států začal prezident George Bush st. s blízkovýchodními mírovými iniciativami 90. let za spolupráce s Gorbačovovým Sovětským svazem. V důsledku konce studené války došlo v roce 1991 také k obnovení izraelsko-sovětských diplomatických vztahů.

Zatímco palestinská intifáda se pomalu vyčerpávala, postoje izraelské politické reprezentace v čele s Šamirem se za smířlivé rozhodně označit nedaly. Výstavba židovských osad měla stále prioritu, navíc byl ministrem výstavby Ariel Šaron, propagátor osidlovací politiky. Osadníků bylo v té době na palestinských územích více než 100 000 (nepočítaje v to Východní Jeruzalém) a plány do budoucna počítaly s jejich zdvojnásobením. Už prezident Reagan měl k osadnické politice výhrady a velmi kritický k nim byl i jeho nástupce. Ze strany USA došlo také k uplatnění finančních sankcí vůči Izraeli za výstavbu osad.²

¹ Citováno podle: *Clinton, W.J.: Můj život*, Ikar, Praha 2004, str. 621.

² Např. v únoru 1992 pozastavila Bushova administrativa plán na vyplacení deseti miliard dolarů příslibných Izraeli během války v Zálivu.

5.1 Od Madridské mírové konference k Rabinově vládě

Vzápětí po ukončení protiiráckého tažení vyrazil americký státní tajemník *James Baker* (1930) na cestu po Blízkém východě. Došel k závěru, že mezi arabskými státy převládá názor, že v otázkách blízkovýchodního konfliktu by měla být uspořádána mezinárodní konference organizovaná společně Spojenými státy a Sovětským svazem. Izraelské vedení tento názor nesdílelo, ale Baker nakonec tuto myšlenku prosadil. Právním podkladem pro ni byly rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 242 a 338 a rovněž Campdavidské dohody. Izrael však odmítal i přes silný tlak USA přímá jednání s OOP. Baker nakonec Arafata přesvědčil, že on sám se konference zúčastnit nemůže, avšak mohou přijet zástupci Palestinců z okupovaných území a jejich okolí jakožto členové společné jordánsko-palestinské delegace. Za této situace nakonec s účastí na konferenci svolil i Šamir.

Pod americko-sovětským patronátem byla mírová konference zahájena 30. října 1991 v Madridu. Zúčastnili se jí ministři zahraničí a hlavy států Izraele a jeho arabských sousedů. Palestinskou delegaci v rámci delegace jordánské vedl *Hajdar Abd al-Šafi*, lékař z Gazy. Jejimi dalšími členy byli mj. *Fajsal al-Husajni* (viz str. 137) a *Hannán Ašráwiová* (1946). Izraelská delegace přijela na konferenci ve značně „jestřábím“ složení. Za těchto okolností si arabští vůdcové odmítli potřást s Izraelci rukou a na konferenci sedět vedle nich. Také celé následující jednání probíhalo ve značně napjatém duchu a za vzájemných izraelsko-arabských obviňování.

Cílem konference bylo dát rozhodující impuls k mírovým jednáním Izraele s Palestinci a sousedními arabskými státy. Měla se stát základem pro budoucí bilaterální rozhovory (izraelsko-palestinské) i multilaterální jednání (Izraele s Jordánskem, Sýrií a Libanem) a zapojit do tohoto procesu mezinárodní společenství. I když kromě těchto technických záležitostí konference nic podstatnějšího nevyřešila, již jen fakt, že se konala, byl úspěch. Po pozdější volební porážce Šamir přiznal, že izraelské ústupky nikdy nemyslel vážně a svou účastí na konferenci chtěl pouze získat čas.³

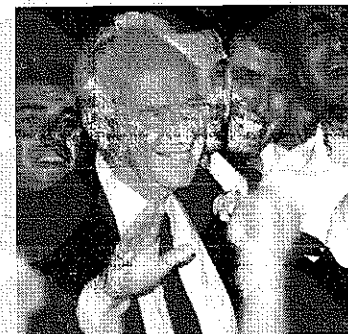
Multilaterální jednání byla zahájena v lednu 1992 v Moskvě a následně pokračovala v různých evropských a blízkovýchodních metropolích. Věnovala se otázkám ekonomického rozvoje, palestinských uprchlíků, životního prostředí, kontroly zbrojení a vodních zdrojů. V případě bilaterálních izraelsko-palestinských rozhovorů došlo k řadě následujících jednání hlavně ve Washingtonu. Později je vystřídalá tajná jednání, která se konala v Norsku. Až ta pak ve svém konečném

důsledku vedla k mírovým smlouvám z Osla. K tomu napomohla hlavně výměna vedoucích politických elit v Izraeli po volbách v roce 1992.

V Šamirově vládě narůstaly po Madridské mírové konferenci různé vnitřní roztržky, přičemž se zhoršovala i hospodářská situace Izraele. Hamás a Islámský džihád zapustily mezi Palestinci už pevně své kořeny a spolu s dalšími formacemi, které nesouhlasily s pragmatickými postoji OOP, stupňovaly své násilné aktivity. Konfrontace nekončící intifády nabyly na začátku 90. let znovu na síle. Hlavně izraelské vojenské odvety stály mnoho životů. Podobně jako dříve byl poměr ztrát na životech na palestinské straně několikanásobně větší. Také zhoršená bezpečnostní situace v Izraeli přispěla k pádu Šamirovy vlády. V březnu 1992 byl oznámen termín předčasných parlamentních voleb a začal naplno předvolební boj. V primárkách ve vládním Likudu porazil Šamir *Davidu Levyho* (1937).⁴ V primárkách v opoziční Straně práce zvítězil v boji o post stranického lídra Jicchak Rabin nad Šimonem Peresem. Rabin pak vedl stranu do voleb.

Jicchak Rabin (1922 – 1995)

Jicchak Rabin se jako voják účastnil mnoha izraelsko-arabských konfliktů a dosáhl na nejvyšší armádní hodnosti, včetně náčelníka generálního štábu. Měl za sebou také úspěšnou politickou a diplomatickou kariéru, v níž nechyběla ministerská křesla, post izraelského velvyslance v USA či úřad premiéra. V souvislosti s rokem 1948 sám přiznal podíl na vyhánění Arabů. Je mu rovněž připisován rozkaz izraelským vojákům v průběhu první intifády: „Lámejte jim kosti“.⁵ Na rozdíl od mnohých vůdců pravice, se kterými sdílel podobné bojové i politické zkušenosti, si však na sklonku své kariéry uvědomil, že tvrdá politika represí vůči Palestincům vede dlouhodobě oba národy do slepé uličky. Změna izraelské politiky směrem k větší smířlivosti podle něj byla v bytostném zájmu obou národů. Jedním z jeho velkých politických soků ve vlastní straně a zároveň i spolupracovníků a přátel byl Šimon Peres.

Jicchak Rabin
po volebním vítězství (1992)

⁴ David Levy byl proslulý jako „politický cestovatel“, neboť několikrát změnil stranickou příslušnost a zakládal i vlastní stranu. Rovněž v politice rád hrál na strunu svého sefardského původu.

⁵ *Chapman, C.: Či je země zaslibená? Pokračující krize mezi Izraelem a Palestinci*, Volvox Globator, Praha 2003, str. 79.

³ *Krupp, M.: Sionismus a Stát Izrael*, Vyšehrad, Praha 1999, str. 186.

Hlavními volebními hesly Strany práce se stalo slogany „Izrael čeká na Rabina“ a „Území za mír“. S ohledem na Rabinovu minulost Strana práce spoléhala na to, že voliči budou chtít změnu politiky a zároveň budou klást důraz na bezpečnostní záruky pro Izrael. Ve volbách se objevila i společná kandidátka několika menších levicově liberálních stran pod názvem *Merec* („Síla“). Ta dokázala zaujmout hlavně mladé Izraelce a studenty.

Volby proběhly 23. června 1992 a levice spolu s liberály v nich přesvědčivě zvítězila: Strana práce získala 44 křesel a Merec 12. Vyostření izraelsko-palestinských násilností paradoxně pomohlo levici. Naopak Likud zaznamenal největší volební propad ve své historii, když získal 32 křesel, a ostatní pravicové strany (Comet, Moledet a Mafdal) 17 mandátů. Náboženské strany ultraortodoxních Židů ve volbách mírně oslabily, což omezilo jejich koaliční potenciál. Přesto se Jicchak Rabin, který byl pověřen sestavením vlády, pokusil získat pro mírovou politiku nejsilnější z nich – ultraortodoxní sefardskou stranu Šas. To se mu zpočátku podařilo. Za příslib ústupků pro charedim dal nakonec charismatický vrchní rabín strany *Ovadia Josef* (1920) svolení ke vstupu do vlády. V otázkách míru s Araby rabín Josef prosazoval ústřední princip Talmudu, podle kterého je nejvyšší hodnotou judaismu lidský život. To znamenalo, že by strana mohla preferovat mír a život i za cenu případných teritoriálních kompromisů s Araby. Vlivné ministerstvo vnitra v Rabinově vládě následně obsadil *Arie Déri* (1959), předseda strany Šas. Ministrem zahraničí se stal Šimon Peres.

V červenci 1992 vyslovil Kneset nové Rabinově koalici Strany práce se stranami Merec a Šas důvěru. Likud poprvé od roku 1977 odešel do opozice a Jicchaka Šamira vystřídal v předsednickém křesle strany ambiciózní a mnohem mladší *Benjamin Netanjahu* (1949), známý pod přezdívkou „Bibi“.

5.2 Smlouva z Osla a její důsledky

Nová izraelská vláda sama sebe prezentovala jako daleko víc nakloněná kompromisům než exekutiva Šamirova. V praxi však nebyla situace tak jednoznačná. Výstavba židovských osad nadále pokračovala, hlavně na Golanských výšinách a v okolí Jeruzaléma. Nová vláda stále neuznávala tuniské vedení OOP v čele s Arafatem za partnera k jednání. V prosinci 1992 byl zrušen zákon, který zakazoval kontakt s OOP. To signalizovalo, že si Izrael začíná uvědomovat, že nebude možné uzavřít dohodu s Palestinci bez souhlasu vedení v Tunisku a že OOP a Arafat budou zřejmě vhodnějšími partnery k vyjednávání než radikální a nevypočitatelné skupiny Hamás a Islámský džihád, jejichž popularita mezi Palestinci stále rostla.

Na sklonku roku 1992 byl zvolen americkým prezidentem *Bill Clinton* (1946), který porazil George Bushe staršího. Jak se vzápětí ukázalo, tato volba velice ovlivnila blízkovýchodní dění. Clinton se sice na začátku svého funkčního období soustředil hlavně na vnitřní politiku, avšak později začal být na Blízkém východě velice aktivní.

Na konci roku 1992 byla mírová jednání dočasně přerušena, neboť došlo k vystupňování násilí. V mezidobí od prosince 1992 do února 1993 izraelští vojáci usmrtili padesát Palestinců, přičemž zahynulo i deset Izraelců. Po vraždě izraelského pohraničnicka přistoupil Rabin k masovému vyhoštění 450 aktivistů Hamásu a Palestinského islámského džihádu do Libanonu. Ten je však odmítl přijmout, a tak museli deportovaní zůstat za pozornosti médií ve stanovém táboře uprostřed území nikoho. Tato rozporuplná akce vyvolala ve světě kritiku a nepřispěla ani ke zklidnění situace. Bill Clinton akci odsoudil. Byla to jedna z prvních záležitostí na Blízkém východě, ve které se angažoval. Také radikální islamisty tato akce posílila a pod vlivem událostí zintenzívnil svou činnost i libanonský Hizballáh. Rovněž OOP zareagovala přerušением vyjednávání s Izraelci. Vyhoštění bylo pro Rabinovu vládu fiaskem a pod silným mezinárodním tlakem nakonec byla nucena povolit návrat deportovaných zpět.

Na jaře 1993 byla cesta k izraelsko-palestinskému vyjednávání znovu otevřena. Ke zprostředkování rozhovorů se nezávisle na USA nabídlo Norsko. Hlavními iniciátory následného mírového procesu se stali norský ministr zahraničí *Johan Jørgen Holst* (1937 – 1994)⁶, diplomat *Terje Rød-Larsen* (1947) a jeho žena *Mona Juul*. V březnu 1993 zahájili v Oslu tajné rozhovory izraelští vyjednaváči se zástupci OOP. V čele izraelské delegace stál náměstek ministra zahraničí *Josi*

⁶ Smrt J. J. Holsta v roce 1994 je dávana do nepřímého následku s jeho přepracováním v souvislosti s mírovým procesem.

Bejlin (1948), palestinskou delegaci vedl Arafatův spolupracovník *Mahmúd Abbás* (pseudonym *Abú Mázem*, nar. 1935). Bejlin, který byl už dlouhou dobu zastáncem přímých rozhovorů s OOP, delegoval dva izraelské historiky⁷, aby jednali s tajemníkem OOP *Ahmadem Kurájou* (*Abú Alá*, 1937). Ty trvaly od prosince 1992 do srpna 1993 a konaly se na různých místech v Oslu a jeho okolí. Vrcholní politiky obou stran, Rabin a Arafat, byli zapojeni do rozhovorů až v jejich samotném závěru. Jednání se neúčastnili dokonce ani Američané. Hlavní představitelé zainteresovaných stran však byli o průběhu rozhovorů podrobně informováni.

Poté, co byla uzavřena úvodní kola jednání, došlo **13. září 1993** k historickému setkání izraelských a palestinských představitelů. Na trávníku před Bílým domem ve Washingtonu dodali dosažené dohodě oficiální rozměr. Jicchak Rabin a Šimon Peres si zde pod záštitou Billa Clintona poprvé potřásli rukou s Jásirem Arafatem. Samotnou **Dohodu z Osla**, jak se smlouvě začalo přezdívat, podepsali pak Šimon Peres s Mahmúdem Abbásem.

Bill Clinton ve svých pamětech popisuje okamžiky těsně před setkáním Arafata a Rabina:

„Věděl jsem, že Arafat se rád předvádí a že by se mohl po stisku ruky pokusit Rabina políbit... Tony Lake (národní bezpečnostní poradce) prohlásil, že zná metodu, jak si s Arafatem potřást rukama a vyhnout se při tom polibku. Popsal nám ten proces a my jsme ho začali nacvičovat. Já jsem dělal Arafata a on dělal mě... Když jsem mu potřásl rukou a chystal jsem se ho políbit, položil mi levou dlaň na pravé předloktí a stiskl. Okamžitě jsem se zarazil. ...Zkoušeli jsme to ještě párkrát, dokud jsem si nebyl jistý, že Rabinova tvář zůstane netknutá. Všichni jsme se tomu smáli, ale já jsem věděl, že pro Rabina je nesmírně důležité vyhnout se tomu polibku.“⁸

Oficiální název smlouvy zněl **Deklarace principů přechodné samosprávy**; (dále jen **Deklarace principů**, angl. *Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangement*).⁹ Dohoda z Osla měla kromě Deklarace principů ještě jeden aspekt, který se nazýval **Dopisy o vzájemném uznání** (*Letters of Mutual Recognition*). Byla to korespondence vyměněná mezi předsedou OOP Arafatem a premiérem Rabinem. Obsahovaly mj. důležité pasáže o uznání práva Izraele na existenci v míru a bezpečí a o uznání OOP jakožto zástupce palestinského lidu. Izrael však nikde neuznal právo Palestinců na vlastní stát, což Arafatovi kritici v palestinských řadách pokládali za jeho velkou chybu.

⁷ Byli jimi Dr. *Jair Hirschfeld* z univerzity v Haifě a Dr. *Ron Pundak* z Hebrejské univerzity.

⁸ *Clinton, W. J.: Můj život*, Ikar, Praha 2004, str. 619–620.

⁹ Úplné znění viz např. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/ljsource/Peace/dop.html>

Podle Deklarace principů měly být jednotlivé dohodnuté fáze uskutečněny v časovém harmonogramu. Na přechodnou dobu pěti let měla být ustanovena **Palestinská národní samospráva** (*Palestinian Interim Self-Governing Authority*, arab. *As-Sulta Al-Wataniya Al-Filastiniya*) v okolí města Jericho a ve větší části pásma Gazy (bez území židovských osad). K tomu oficiálně došlo 4. května 1994. Izraelská armáda měla z těchto lokalit odejít krátce po podepsání smlouvy. Ono pětileté období se mělo začít počítat od data voleb do zastupitelského orgánu Palestinců. Samotná Palestinská autonomie spočívala v oblastech jako vzdělání, kultura, sociální záležitosti, přímé daně, turismus a ostatní dohodnuté oblasti. Civilní bezpečnost na autonomních územích měla zajišťovat palestinská policie. Předmětem budoucího **vyjednávání o permanentním státu** se měly stát:

Palestinský policista v Betlémě (1999)

- další regiony, které by přešly pod správu Palestinců;
- otázka Jeruzaléma;
- osud palestinských uprchlíků;
- budoucnost židovských osad;
- zajištění bezpečnosti;
- vymezení hranic;
- spolupráce se sousedními státy;
- přerozdělení vodních zdrojů;
- některé další otázky společného zájmu.

Závěrečná dohoda měla být uzavřena na základě rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 242 a 338.

Vedle jednání s Palestinci probíhala paralelně i jednání s Jordánskem, kde nebyly kromě několika sporných pohraničních oblastí žádné závažnější problémy. Jednání postupovala rychle kupředu. V roce 1992 byla s Jordánskem uzavřena tzv. Dohoda o dalším postupu – smlouva o budoucí mírové smlouvě. Jordánsko však vyčkávalo na výsledek izraelských jednání s Palestinci.

5.3 Mírový proces se komplikuje

Již nedlouho po podpisu Smlouvy z Osla se ukázalo, že její časový harmonogram nemůže být dodržen. Deklarace principů předpokládala časový horizont ukončení jednání o všech otázkách v roce 1999. Následná jednání v Káhiře a Tabě však postupovala dopředu velmi těžce. Vyjednávači¹⁰ řešili velice komplikované otázky permanentního statusu, především další osud židovských osad, a tedy i vymezení přesných hranic palestinské samosprávy. Izrael dával najevo, že si chce s ohledem na židovské osady část palestinských území ponechat a případně je i anektovat.

Další palčivý problém představovalo město Jeruzalém, kde na sebe narazila dvě značně protikladná pojetí: Zatímco Palestinci předpokládali, že se Východní Jeruzalém stane v budoucnu hlavním městem Palestinského státu, Izraelci považovali metropoli sjednocenou během Šestidenní války za nedělitelné hlavní město Izraele. Navíc Izrael realizoval projekt tzv. **Velkého Jeruzaléma** (*Jerušalajim Ha-Rabatit*), kdy celé město obkružoval i ze strany palestinských území prstencem židovských osad tak, aby jeho teoretické budoucí rozdělení bylo nerealizovatelné.

Obě dvě strany se také začaly obviňovat z toho, že nedodrží své závazky. Izraelci se podle Palestinců stahovali příliš pomalu a Izrael vznášel obvinění, že Palestinci dál pokračují v terorismu. V autonomních oblastech vystřídala izraelské vojáky palestinská policie, která byla na základě mírových dohod vycvičena v Jordánsku. Ta však bezpečnostní situaci zvládala jen částečně, neboť na aktivity opozičních skupin Hamás a Palestinský islámský džihád prostě nestačila. Navíc tyto skupiny Smlouvu z Osla odmítly a začaly stupňovat teroristické akce.

Také vnitropolitická situace v Izraeli se po podepsání Smlouvy z Osla komplikovala. V prvé řadě ji musel ratifikovat parlament, ve kterém prošla jen nejtěsnější většinou 61 poslanců z celkových 120. Podobně nerozhodná byla situace i co se týkalo podpory Smlouvy z Osla mezi izraelskými obyvateli (mezi Palestinci byla její obliba o něco vyšší, avšak příznivci radikálních islamistů ji zásadně odmítali). V Izraeli se tedy Deklarace principů nesetkala jen s rozhodným odporem radikální pravice, ale i s nesouhlasem mnoha dalších subjektů v čele s opoziční stranou Likud. Rozběhla se rozsáhlá delegitimizační kampaň proti Rabinovi a dalším představitelům vlády. Té se osobně účastnili i opoziční politici jako Ariel Šaron a Benjamin Netanjahu. Sám předseda Likudu označil Smlouvu z Osla za „předmostí ke zničení Izraele“.¹¹ V kampani proti Rabinově vládě byli zvláště aktivní

¹⁰ Na palestinské straně byl hlavním vyjednávačem *Nábil Šás* (1938).

¹¹ *Krupp, M.: Sionismus a Stát Izrael*, Vyšehrad, Praha 1999, str. 195.

rada židovských osad Ješa a hnutí Guš Emunim. Takovéto prostředí velice nahrávalo politickému násilí, které začalo mírový proces komplikovat. Jak Hamás, tak radikální osadníci našli paradoxně v této chvíli společný cíl – zastavit mírový proces.

Rabinova vláda se však nedostávala do problémů jen kvůli jednání s Palestinci, ale i z kvůli konfliktům mezi charedim a „světskými“ Izraelci. Strana Šas dokonce donutila Rabina, aby za protináboženské výroky vyloučil z vlády ministryni *Šulamit Aloniovou* (1928). I přesto nakonec zbožní Sefardové z vlády odešli. Rabinova vláda se tak stala bez strany Šas menšinovou a od října 1993 se musela spolehnout na podporu pěti poslanců arabských levicových stran v Knesetu. Ti nyní přebírali roli jazýčku na vahách.

Výraznou rozbuškou násilí se stal zvláště **25. únor 1994**. Toho dne vstoupil do hebronské Svatyně patriarchů, kterou společně sdílejí Židé i muslimové, ozbrojený muž a začal masakrovat modlíci se muslimy. Byl to židovský osadník *Baruch Goldstein* (1955 – 1994), povoláním lékař a zároveň stoupenec strany *Kach!*. Poté, co 29 muslimů postřílel a daleko větší počet zranil, byl sám zabit. Jak se později ukázalo, Goldsteinovým cílem bylo zastavení mírového procesu.

Izrael vzápětí vytvořil komisi pro vyšetření hebronského masakru, strana *Kach!* byla postavena mimo zákon a v Hebronu byli později rozmístěni neozbrojení mezinárodní pozorovatelé mise **TIPH (Temporary International Presence in the City of Hebron)**.¹² Ale ani za této situace nedošlo ze strany Izraele k evakuaci třeba jen části židovských osad ani k nějakému skutečně tvrdému zásahu proti radikálním osadníkům. U Goldsteinova masakru však nešlo jen o krvavost a masovost tohoto zločinu (ostatně izraelsko-palestinský konflikt byl z dřívějška poznamenán ještě brutálnějšími činy), ale spíše o to, jaký měl dopad na vývoj událostí. Nejenže došlo k vážnému zdržení a zkomplikování mírového procesu, ale palestinští radikálové (hlavně Hamás) dostali záminku k rozpoutání vlastní krvavé kampaně. Spirála násilí se obnovila v plné síle a vygradovala v následujících měsících vlnou atentátů v izraelských

Plakát upozorňující na vzpomínkovou akci na Barucha Goldsteina, na plakátu je mj. napsáno „Měl dobré srdce“ (Jeruzalém, 2004)

¹² Jednotky TIPH byly rozmístěny na základě rezoluce Rady bezpečnosti č. 904 vydané po Goldsteinově masakru. Pod OSN sice oficiálně nespádají, ale s organizací spolupracují (viz <http://www.tiph.org>).

městech. Hamás po hebronském masakru přišel s novou taktikou – **sebevražednými atentáty**.¹³ 19. října 1994 v autobuse na telavivské Dizengoffově třídě zahynulo 22 Izraelců.

Izraelci na atentáty odpovídali vojenskými zásahy doprovázenými uzavěrami palestinských území. Ty z dlouhodobého hlediska značně ekonomicky Palestince poškozovaly, neboť byli hospodářsky výrazně závislí na Izraeli.¹⁴ Jejich chudoba se tak ještě více prohlubovala (hlavně v pásmu Gazy), v důsledku čehož získávaly radikální skupiny stále více podpory. Palestinský terorismus velmi oslaboval Rabinovu pozici před Izraelci. K tomu ještě navíc přispívaly výše uvedené aktivity izraelské pravice a ultrapravice. Také Arafát začal být Izraelem kritizován za neschopnost omezit palestinské teroristy. Nezřídkou to byl úkol prakticky nemožný, protože militanti se sice skrývali na palestinských územích, avšak mimo úzký region působnosti palestinské policie. Když se Arafat pod nátlakem Izraele a USA o eliminaci radikálních skupin někdy přece jen pokoušel, vyvolalo to obvykle velký odpor Palestinců, hlavně pak v pásmu Gazy. Při jedné demonstraci v Gaze v prosinci 1994 zahájila palestinská policie palbu do demonstrantů. Výsledkem bylo 12 mrtvých a 200 zraněných Palestinců. Mnoho obyvatel Gazy tehdy nabylo přesvědčení, že izraelské represe byly vystříhány útlakem OOP.¹⁵

14. října 1994, tedy v době, kdy násilí gradovalo, byla Rabinovi, Peresovi a Arafatovi v Oslu udělena Nobelova cena míru za jejich úsilí ve snaze o dosažení míru na Blízkém východě. Cena však neměla být chápána pouze jako osobní ocenění třem mužům, nýbrž jako stimulace mírového procesu v obtížné době. Ten mezitím i přes velké těžkosti a s velkým zpožděním postupoval. Občas došlo i oficiálně k přerušení jednání, ta však většinou pokračovala tajně, neboť byla připravována další důležitá izraelsko-palestinská dohoda. S několikaměsíční prodlevou podepsali 4. května 1994 Rabin a Arafát v Káhiře **Smlouvu o odchodu izraelských jednotek z Gazy a Jericha** (*The Agreement on Gaza and Jericho*).¹⁶ V květnu 1994 se Arafát stal oficiálně prezidentem Palestinské samosprávy a 1. července 1994 přesunul své sídlo z Tuniska do Gazy. První krok k palestinské státnosti tak nabyl konkrétní podoby.¹⁷

Zlepšovaly se i izraelsko-jordánské vztahy. Po veřejných i tajných jednáních byl dne 25. července 1994 na setkání Jicchaka Rabina a krále Husajna ve Washingtonu ukončen válečný stav mezi oběma zeměmi. Stejní politikové podepsali **26. října 1994 izraelsko-jordánskou mírovou smlouvu** na pohraničním přechodu Arava. Této události se zúčastnil také Bill Clinton, izraelský prezident Ezer Weizmann, tehdejší jordánský korunní princ *Hasan (1947)*¹⁸ a americký ministr zahraničí *Warren Christopher (1925)*. Jordánsko se stalo druhou arabskou zemí, se kterou Izrael uzavřel mírovou smlouvu. I ve vztazích se Sýrií, kde největší problém představovaly okupované Golanské výšiny anektované Izraelem v roce 1981, se rýsoval určitý pokrok. Syrsko-izraelská mírová smlouva se však nakonec ukázala jako politicky neprůchodná na obou stranách.

Podepsání izraelsko-jordánské mírové smlouvy
(zleva: W. Christopher, princ Hasan, J. Rabin, B. Clinton, král Husajn, E. Weizmann)

¹³ <http://en.wikipedia.org/wiki/Hamas>

¹⁴ Na místa mnohých Palestinců pracujících do té doby v Izraeli začali Izraelci najímat levnou pracovní sílu z Asie a východní Evropy. Jestliže před vypuknutím intifády v roce 1987 pracovalo v Izraeli 70% Palestinců z Gazy, v roce 1993 to bylo jen 23% a o rok později pouhých 11%.

Viz také http://www.aixgroup.u-3mrs.fr/pdf/English_Disengagement_Paper.pdf

¹⁵ Není bez zajímavosti, že za této situace dokonce Palestinci z Gazy neumožnili Arafatovi přijít na pohřeb jednoho palestinského militanta zabitého Izraelci.

¹⁶ Viz <http://www.jewishvirtuallibrary.org/source/Peace/gjoc.html>

¹⁷ Krupp, M.: *Sionismus a Stát Izrael*, Vyšehrad, Praha 1999, str. 196–197.

¹⁸ Korunní princ Hasan, bratr krále Husajna, přišel v roce 1999 o nástupnictví na jordánský trůn ve prospěch králova syna Abdalláha.

5.4 Oslo II a smrt Jicchaka Rabina

Na začátku podzimu 1995 zaznamenala izraelsko-palestinská mírová jednání další úspěch. Dne **28. září 1995** byla totiž ve Washingtonu podepsána tzv. **Přechodná dohoda** (*Interim Agreement*), neoficiálně nazývaná **Oslo II**.¹⁹ Tato smlouva, zmiňovaná v Deklaraci principů z roku 1993, se týkala Západního břehu. Izraelská armáda měla vyklidit určená palestinská města, která se měla následně dostat pod plnou palestinskou samosprávu. K části pásma Gazy a Jerichu, které získaly autonomii již v první smlouvě z Osla, přibyla samosprávná města Ramalláh, Betlém, Džanín, Tulkarem, Kalkílja a Nábulus. Z velkých měst chyběl ještě Hebron, kde měla být situace kvůli přítomnosti osadníků vyřešena samostatnou smlouvou (viz str. 205).

Západní břeh byl rozdělen do zón:

- **Zóna A** – podle dohody do ní byla zařazena zmíněná velká města. Palestinci zde mají výlučnou civilní i bezpečnostní samosprávu (celkem 3,5% Západního břehu).
- **Zóna B** – zahrnuje další, hlavně hustě osídlené venkovské oblasti Západního břehu – celkem 450 městeček a vesnic. Ty se rovněž dostaly pod palestinskou samosprávu, ale pouze v civilních záležitostech. Bezpečnostní otázky zůstaly v rukou Izraele (26% Západního břehu).
- **Zóna C** – zahrnuje všechny zbývající oblasti Západního břehu. Ty zůstaly pod plnou civilní i bezpečnostní správou Izraele. V podstatě vše, co do ní spadalo, byly záležitosti týkající se tzv. permanentního statusu. Jinými slovy, ty nejspornější oblasti jako Východní Jeruzalém, židovské osady, vojenské základny a pohraniční zóny (70,5% Západního břehu).²⁰

V dalších fázích se měla izraelská armáda postupně stahovat ze zón B a C do oblastí, jejichž přesná hranice nebyla zatím definována. Po izraelském stažení z měst se měly pod dohledem mezinárodních pozorovatelů konat všeobecné a svobodné volby do palestinského parlamentu. Nejpozdější datum konání voleb bylo určeno na leden 1996. Do tří měsíců poté měl palestinský parlament zrušit všechny části charty OOP, které by zpochybňovaly právo Izraele na existenci, či jinak byly v rozporu s dohodami z Osla.

Palestinská samospráva se tedy smlouvou z Osla II podstatně rozšířila, avšak s výjimkou pásma Gazy bylo její území stále nekonzistentní a postrádající integri-

tu. Autonomii nyní požívalo téměř 90% arabských obyvatel Západního břehu, ale pouze na 30% jeho území. Také Zóna C, zahrnující velkou část Západního břehu, vyvolala mnoho otázek. Tato území se měla teoreticky stát předmětem dalšího izraelsko-palestinského vyjednávání. Neurčitost tohoto procesu společně s odkládáním řešení nejkontroverznějších otázek permanentního statusu nemohly nechat nikoho na pochybách o komplikacích v budoucnu. Navíc podle izraelské vlády nemělo být v Zóně C bráněno další výstavbě v rámci tzv. přirozeného rozvoje židovských osad. Rovněž silniční komunikace určené pouze pro osadníky (*Bypass Roads*) nadále oddělovaly palestinská území od sebe a fyzicky znemožňovaly nastolení efektivní palestinské správy nad nimi.

Oslo II přineslo nepochybně oživení mírového procesu a jistý pokrok v řešení vzájemného soužití Izraelců a Palestinců. Zásadní problémy však tato smlouva opět nevyřešila. Po jejím podepsání se navíc na obou stranách zvedla vlna kritiky čelných představitelů, že vůbec na smlouvu přistoupili. Arafat byl nyní napadán nejen palestinskými radikály, ale i svými spolupracovníky. Izraelská opozice spolu s radikální pravicí, jež v územních otázkách odmítala jakékoliv kompromisy, dostala smlouvou další nahrávku na smeč (i přes výše uvedené nerovnovážné postavení v souvislosti se Zónou C). V izraelském parlamentu prošla smlouva opět těsnou většinou 61 hlasů a vzápětí po jejím schválení se zvedla opět mohutná vlna protestů nejrůznějšího druhu. Zvláště náboženští osadníci viděli v „předávání částí biblických území bezvěrcům“ zradu. Někteří rabíni z jejich okruhu pak dokonce vydali halachické rozsudky nad premiérem, ve kterých žádali jeho přísné potrestání, či dokonce smrt. Na demonstracích pravice, kde nezřídka vystupovali i Šaron a Netanjahu, se objevovaly Rabinovy portréty v uniformě SS s hákovým křížem na rukávu, figuríny premiéra houpající se na šibenici apod.²¹ Rabin proto šéfa opozice obviňoval, že i on svým postojem přispívá k podněcování nenávisti a násilí Židů proti Židům. Netanjahu tato obvinění vždy odmítal. Situace pro izraelského premiéra a jeho spolupracovníky začala být skutečně nebezpečnou.

Dne **4. listopadu 1995** se na náměstí Králů Izraele v centru Tel-Avivu konala stotisícová demonstrace na podporu mírového procesu. Poté, co skončila a hlavní řečníci Peres a Rabin sestupovali z vyvýšené betonové plošiny před telavivskou radnicí k automobilům, přiblížil se k Rabinovi mladý student s mírovým znakem na tričku. Ochranka mu nevěnovala žádnou zvláštní pozornost. Vzápětí mladík vytáhl pistoli a premiéra smrtelně zranil třemi výstřely. Jicchak Rabin při převozu do nemocnice zemřel. Atentátník byl okamžitě za-

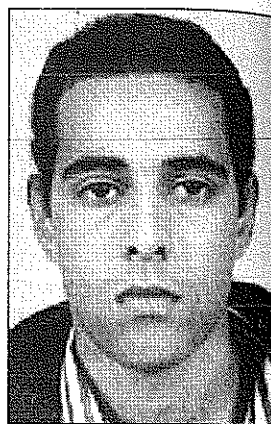
²¹ Okolnostmi Rabinovy smrti se velmi podrobně zabývají např. tyto publikace: *Karpin, M.; Friedman, L.: Murder in the Name of God – The Plot to Kill Yitzhak Rabin*, Metropolitan Books Henry Holt and Company, New York 1998 nebo *Peri, Y. (ed.): The Assassination of Yitzhak Rabin*, Stanford University Press, Stanford 2000.

¹⁹ Úplné znění viz např. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Peace/interim.html>

²⁰ V pásmu Gazy spadalo celkem 35% území pod plnou izraelskou správu.

držen. Ukázalo se, že se jmenuje *Jigal Amir* (1970). Jednalo se o Žida původem z Jemenu, náboženského sionistu, stoupence osadnictví a studenta práv a informatiky na náboženské univerzitě Bar-Ilan neda-leko Tel-Avivu. Amir chtěl Rabina zabít předtím již dvakrát, ale atentát vždy překazily nečekané okolnosti. Před izraelským soudem Amir vypověděl, že údajně jednal v souladu s židovským náboženským právem – Halachou, Rabina považoval za teroristu a svůj čin vykonal ve jménu Tóry a izraelského lidu. Doslova řekl, že: „Každý Žid, který ponechá svůj lid nebo území nepříteli podobně jako Rabin, musí být zabít. Studoval jsem Halachu celý život a dobře vím, o čem mluvím.“²² Proces s Amirem také odhalil skutečnost, že někteří rabíni z Rady židovských osad (Ješa) nazvali Jicchaka Rabina tituly *rodef* a *moser*, což jsou jedny z nejtěžších halachických obvinění Žida. Opravňují zabít „zrádného Žida“ bez soudu, aby byly zachráněny další židovské životy. Amir otevřeně přiznal, že se těmito religiózními interpretátory (či spíše dezinterpretátory) židovského práva z řad rabínských autorit náboženských osadníků inspiroval.

Jigal Amir

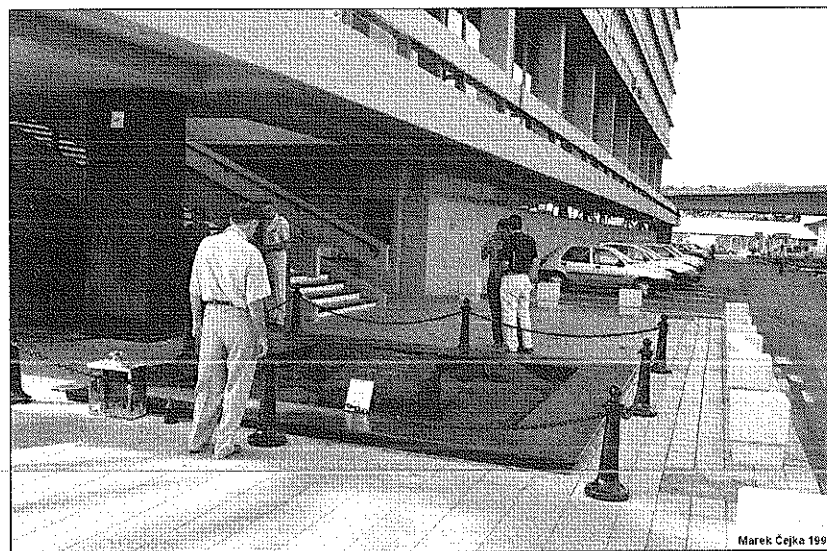
Mezi izraelskou veřejností vyvolala Rabinova vražda šok – a zdaleka ne jen mezi levicí. Premiérova pohřbu se zúčastnili všichni významní světoví státníci včetně prezidenta Clintona, krále Husajna a prezidenta Mubaraka. Arafatovi nebyla z bezpečnostních důvodů účast povolena. Na pohřbu pronesl prezident Clinton slavná slova *Šalom chaver* (heb. „Sbohem, příteli“), která se vzápětí stala v izraelském pro-mírovém táboře legendární. Nálepky s nimi se objevily na naráznicích mnoha izraelských aut.

Umírněná pravice i mnozí z náboženských sionistů, kteří předtím s Rabinem nesouhlasili, byli většinou smrtí premiéra zaskočení. Brzy se ale z jejich strany objevily různé teorie spiknutí – od těch, které obviňovaly kontrarozvědku Šin Bet, až po ty, které dokonce uváděly Šimona Perese jako muže stojícího v pozadí atentátu, aby údajně mohl zdiskreditovat pravici. Když uplynul rok od smrti Jicchaka Rabina, objevil se návrh vyhlásit tento den dnem národního smutku. Premiér Netanjahu se však zasadil, aby se tak nestalo.²³

S odstupem času se ukázalo, že Rabinova smrt byla pro mírový proces přelomovým bodem. Izraelsko-palestinská jednání sice pokračovala i po jeho smrti

podepsáním několika důležitých dohod, žádná se však svým rozsahem a dopadem nedala srovnat s dohodami z Osla. Mírový proces se naopak čím dál více komplikoval, až se po roce 2000 v podstatě zastavil. Tomu svým dílem přispěl vývoj na izraelské i palestinské straně. V prvním případě to bylo hlavně nečekané vítězství Likudu ve volbách v roce 1996. Netanjahuova vláda sice nemohla předchodit vývoj negovat, ale udělala hodně pro to, aby mírový proces zbrzdila. Na palestinské straně brzdilo čím dál víc mírový proces jak posilování Arafatovy opozice (hlavně Hamásu), tak i přístupy samotného palestinského prezidenta.

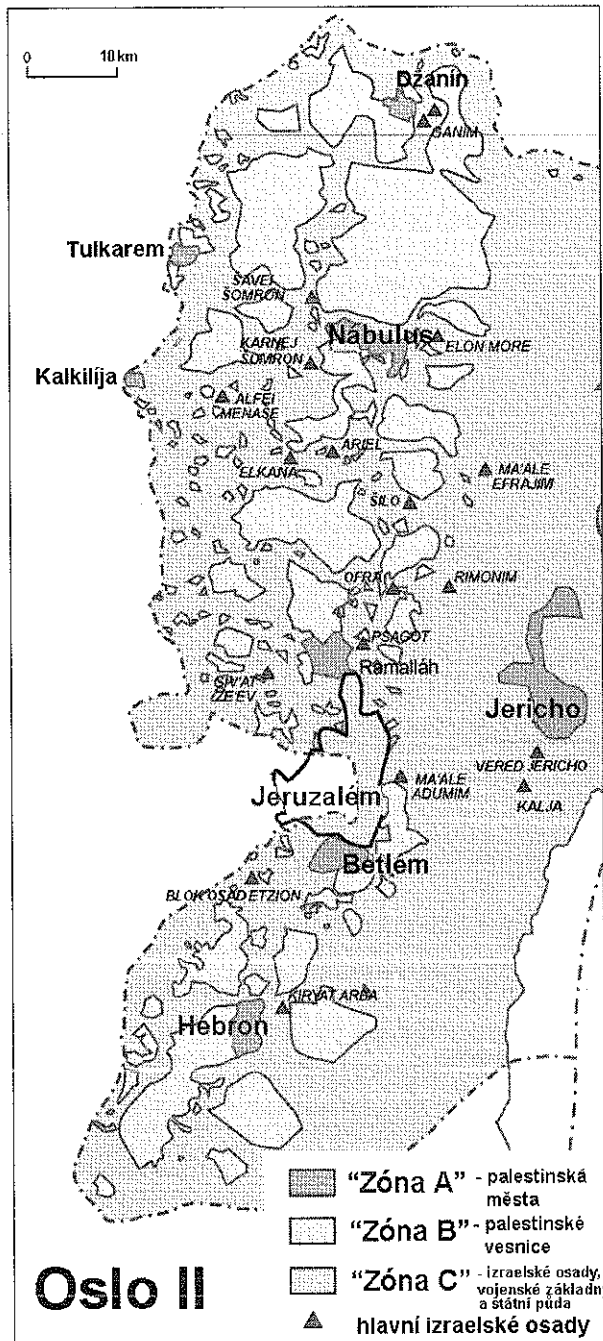
Není samozřejmě vyloučeno, že by k podobnému vývoji nemohlo dojít i za Rabinova života, případně kdyby Strana práce zůstala u moci. Vždyť ani za Rabina nebylo uzavřeno řešení ani jednoho opravdu složitějšího problému permanentního statusu izraelsko-palestinských vztahů, hlavně pak otázky související s židovskými osadami, Jeruzalémem a palestinskými uprchlíky. Přesto žádný politik, který nastoupil do premiérského křesla po Rabinovi, nedisponoval takovým charismatem a schopností prodat kompromisy veřejnosti jako on. Nejen Strana práce, ale i většina Izraelců ztratila v Rabinovi silnou osobnost, u níž se tvrdost a bohaté životní zkušenosti kombinovaly se schopností kompromisu a s humanismem.

Místo atentátu na Jicchaka Rabina (Tel-Aviv, 1999)

²² Sprinzak, E.: *Brother against Brother – Violence and Extremism in Israeli Politics*, The Free Press, New York 1999, str. 253–258.

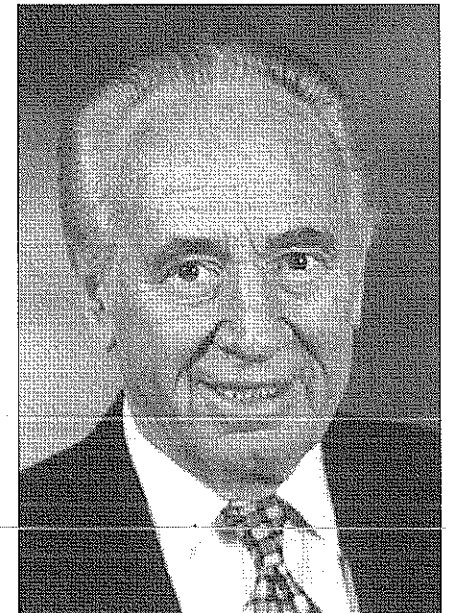
²³ Greenberg, J.: *Year After Rabin Fell, Israel Is No Closer to Unity*, New York Times, 2. 12. 1996.

5.5 Peresovo intermezzo

Rabina vystřídal na premiérském postu vicepremiér Peres, který si ponechal rovněž křeslo ministra obrany. Ministerstvo zahraničí svěřil premiér *Ehudu Barakovi* (1942), bývalému náčelníku generálního štábu, který předtím otevřeně kritizoval bezpečnostní aspekty Osla II. Atmosféra v izraelské společnosti po Rabinově smrti velmi nahrávala Straně práce. Peres se však za této situace nepokusil vyhlásit předčasné volby a dále se soustředil na vyjednávání se Sýrií. To se za krátký čas ukázalo jako obrovská politická chyba.

Zpočátku se dařilo implementovat ustanovení Osla II. Izraelské jednotky se do konce roku 1995 stáhly z vybraných palestinských území. V duchu smlouvy se tak mohly vzápětí konat vůbec první **volby do palestinského parlamentu** a rovněž první prezidentské volby. Jejich datum bylo stanoveno na 20. ledna 1996. Západní břeh byl rozdělen na jedenáct a Gaza na pět volebních okrsků. Oboje volby skončily přesvědčivým vítězstvím Jásira Arafata a Fatahu. Přispěl k tomu i fakt, že populární opoziční skupiny Hamás a Islámský džihád volby bojkotovaly kvůli svému odporu k mírovému procesu. V Palestinské legislativní radě, jak zní oficiální název palestinského parlamentu, získal Fatah 75 procent hlasů, v prezidentských volbách zvítězil s přehledem Arafat s 88,2 procenty hlasů. Volby proběhly regulérně, přičemž velmi rozhodné vítězství Fatahu a jeho předsedy nebylo zmanipulováno. Nejenže do značné míry skutečně odpovídalo Arafatově popularitě v palestinské společnosti, ale i faktu, že jediný subjekt, který ho mohl svou popularitou ohrozit – Hamás – volby bojkotoval. Pozitivním překvapením voleb byl i fakt, že se vůči nesmírně populárnímu palestinskému vůdci vůbec našel protikandidát, byla to dokonce žena – *Samiha Chalilová*.²⁴

Šimon Peres

²⁴ K palestinským volbám v roce 1996 bližší *Said, E. W.: The End of the Peace Process*, Vintage Books, New York 2001, str. 32–37.

Samia Chalfová (1924 – 1999)

U nás prakticky neznámé jméno, ale mezi Palestinci uznávaná žena. Velkou část svého života strávila jako uprchlice v Gaze. V roce 1965 se stala známou tím, že v garáži svého domu založila společnost *Obnova rodiny*.²⁵ Z té se stala jedna z největších a nejefektivnějších sociálně charitativních organizací v Palestině. Podporovala oběti izraelské okupace, hlavně ženy a děti, budovala kliniky a snažila se ochraňovat a zachovat palestinské lidové umění. V osmdesátých letech byla Samia Chalfová jako aktivistka DFOP šestkrát zatčena izraelskou armádou. I později byla politicky velmi aktivní, což se projevilo mj. kandidaturou v prvních prezidentských volbách proti Arafatovi. V těch sice neměla vůči němu žádnou reálnou šanci, přesto získala překvapivě vysokých 11,5 % palestinských hlasů.

Palestinští radikální islamisté se nejen distancovali od demokratických procesů, ale snažili se co nejvíce narušit mírový proces násilím. Vzápětí po volbách explodovaly v ulicích Jeruzaléma, Ašdodu a Tel-Avivu bomby sebevražedníků, které měly na svědomí desítky životů. Izrael odpověděl vojenskými akcemi i operací tajné služby Šin Bet, při níž byla 5. ledna 1996 zlikvidována hlava militantního křídla Hamásu *Jahjá Ajjáš (1966 – 1996)*, přezdívaný pro svou schopnost při sestavování bomb „Inženýr“ (arab. *Al-Muhandis*).²⁶ Izraelským agentům se podařilo podstrčit mu mobilní telefon s výbušninou a pak mu jednoduše zavolali. Na zabití Ajjáše zareagoval Hamás čtyřmi sebevražednými atentáty, při kterých zahynulo přes 59 Izraelců. To se stalo dobrou záminkou pro izraelskou opozici, která mohla obvinít Perese z napomáhání teroru svou politikou vůči Palestincům. Ve volebních průzkumech se tak dostal Likud do vedení.

Mírovému procesu se pokusila dát impuls Konference proti islámskému terorismu svolaná na 13. března 1996 do egyptského letoviska Šarm aš-Šajch. Zúčastnil se jí mj. prezident Bill Clinton, Šimon Peres, Jásir Arafat, egyptský prezident Husní Mubarak, jordánský král Husajn a ministři zahraničí většiny arabských států včetně Saúdské Arábie. Šimon Peres téhož měsíce zavítal na historickou návštěvu Kataru a Ománu. Na palestinské straně se 26. dubna 1996 v Gaze sešla Palestinská národní rada²⁷, aby na základě Osla II projednala sporné pasáže Charty OOP. Jednalo se hlavně o její části týkající se zničení Izraele a popření jeho práva na existenci. Hlasování poměrem 504 : 54 sice toto ustanovení anulovalo, z právního hlediska však nebyl tento akt zcela jednoznačný a někteří Izraelci i Palestinci ho poté zpochybňovali.

²⁵ Viz <http://www.inash.org>

²⁶ O rok dříve, ještě za premiéra Rabina, byl na ostrově Malta zlikvidován kontrarozvědka Šin Bet vůdce islámského džihádu *Fathi Šikaki*.

²⁷ Palestinský parlament reprezentující Palestince doma i v diaspoře, viz podrobně na str. 104.

Peresovi se nakonec nepodařilo uspět v jednání se Sýrií. Tyto rozhovory byly přitom jedním z hlavních důvodů, proč odkládal volby, ve kterých by nedlouho po Rabinově smrti s vysokou pravděpodobností vyhrál. Peres však souhlasil alespoň s jejich předčasným konáním v květnu 1996. Nedlouho před jejich konáním začal Hizballáh ostřelovat z Libanonu severní Galileu. Peres, který zřejmě nechtěl vypadat před volbami jako „měkký“ politik, zvolil k potlačení aktivit Hizballáhu silové řešení. Izraelská armáda zahájila 11. dubna 1996 mohutnou odvetnou operaci s kódovým označením „**Hrozny hněvu**“. Její skutečný výsledek byl značně kontraproduktivní, neboť Hizballáhu zásadně neuškodila, spíše naopak. Při operaci zahynulo množství civilistů. Při jednom náletu dokonce izraelská raketa zasáhla budovu OSN v utečeneckém táboře Kafr Kana a zabila stovku civilistů, kteří se tísnili uvnitř.

Úplné výsledky voleb do Palestinské legislativní rady (20. ledna 1996):

Název parlamentní formace	Počet křesel
Al-Fatah	55
Nezávislí kandidáti z Fatahu	7
Nezávislí islamisté	4
Nezávislí křesťané	3
Nezávislí	15
Samaritáni	1
Ostatní	1
Neobsazeno	2

Zdroj: *Keesings Historisch Archief*

Volby se v Izraeli konaly 29. května 1996. Nebyly to však jen volby do parlamentu, ale každý z voličů měl podle nově zavedeného (a značně neobvyklého) systému i přímý hlas pro premiéra. Klíčová byla v tomto případě hlavně volba premiéra, neboť právě jí vybraný politik měl sestavit vládu. Předvolební průzkumy předpovídaly tři až pětiprocentní vítězství Šimona Perese a Strana práce před volbami působila sebejistě. Likud však měl v rukou některé trumfy, včetně svého předsedy – charismatického řečníka Netanjahua. „Bibi“ dokázal zvítězit v důležité televizní debatě nad unaveným politickým veteránem Peresem. Dalším esem Likudu bylo, že se ve volební kampani takticky zaměřil na izraelské *charedim*, vůči kterým měla levice odstup. Toho dokázala pravicová strana pragmaticky využít a nabídla jim ponechání (či prohloubení) nejrůznějších úlev: zproštění

vojenské služby pro ultraortodoxní muže, záruky, že nebude v budoucnu veřejně znesvěcován šabat a že stát bude i nadále garantem štědré podpory pro ultraortodoxní náboženské školství a sociální systémy. Jedním z důležitých hesel volební kampaně Likudu se stalo heslo: „Pro Židy²⁸ je dobrý Netanjahu“ (heb. *Netanjahu zeh tov l'jehudim*). Naopak Perese se v důsledku „Hroznů hněvu“ zalekli izraelští

Arabové, kteří by jinak byli ochotni volit jeho. Místo toho vhadzovali do urn jen bílé lístky (celkem 180 000) a Bibi nakonec vyhrál právě díky *charedim*, i když jen s těsnou většinou 30 000 hlasů. Strana práce sice nakonec podle celkového počtu hlasů volby vyhrála, ale vládu měl sestavit přímo zvolený premiér, tedy Benjamin Netanjahu. Díky novému systému přímé volby premiéra se také více prosadily malé strany, což platilo hlavně pro strany náboženské. Ty měly po volbách 23 křesel oproti předchozím šestnácti. Naopak velké strany oslabily. Likud vytvořil širokou koalici strany zahrnujících Maďdal (Národní náboženská strana), Jisra'el B'Alija (strana ruských přistěhovalců), Šas a Třetí cesta.

Mezi ultraortodoxními Židy vypukla po volbách euforie, neboť v jejich výsledcích spatřovali přiblížování teokratického státu, ne-li přímo předzvěst příchodu Mesiáše. Díky své přítomnosti ve vládě začali hlavně prostřednictvím strany Šas stupňovat své požadavky – žádali ještě více peněz na sociální podpory, školské a sociální systémy, zpřísnění zákazu potratů, větší rituální čistotu potravin, zákaz obscénních reklam a přísnější postup proti neortodoxním proudům judaismu. To značně pobouřovalo sekulární Židy i nové ruské přistěhovalce. Konflikt mezi sekulárními a religiózními Izraelci se začal stupňovat. Charedim protestovali také proti antináboženským rozhodnutím izraelského Nejvyššího soudu a v Izraeli se začalo se hovořit o válce kultur.²⁹

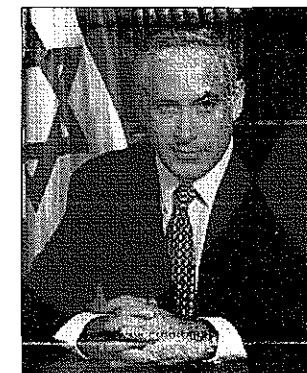
Jásir Arafat a Šimon Peres – na levém plakátu je napsáno „Vrah“ na druhém „Zločinci z Osla před soud“

5.6 Netanjahuova vláda

Netanjahuova vláda zvolila hned od počátku tvrdší kurz než předešlá Peresova exekutiva. Nový premiér sice prohlásil, že nebude negovat činnost předchozích vlád, ale že omezí její dopad. V praxi to znamenalo co největší možné odsouvání dalších kompromisů s Palestinci a přístup v duchu úsloví „Když dají, dostanou – když nedají, nedostanou“.³⁰ Naplňování tohoto přístupu měl posuzovat sám premiér. K Arafatovi byl podstatně odměřenější než jeho předchůdci a začal znovu hrát na kartu jordánsko-palestinské konfederace, nikoliv samostatného palestinského státu, což byl značný odklon od smluv z Osla.

Osadníkům také slíbil, že nepředá žádnou další izraelskou půdu Arabům a že oživí výstavbu osad. Největší pozornosti se dostalo výstavbě osadnického města Har Chomá mezi Jeruzalémem a Betlémem. I osadnické aktivity byly jedním z důvodů, proč nebyly za Netanjahua vztahy USA a Izraele zdaleka tak dobré jako dříve. Ale byly zde ještě další důvody: Už v době, kdy Bibi působil jako náměstek ministra zahraničí v Šamirově vládě, byly známy jeho výroky o „americké politice, která je založena na překrucování pravdy a na lžích“, pročež ho tehdejší ministr zahraničí James Baker odmítnul přijmout.³¹ Sám Clinton se během volební kampaně netajil, že je na Peresově straně. Netanjahu se pak hodně orientoval na Clintonovu opozici v řadách neokonzervativců³² a fundamentalistických evangelikálů, kteří podporovali Izrael z nábožensky mesianistických důvodů.

Netanjahuova vláda byla od počátku poznamenána mnohými kontroverzemi. Hned v srpnu 1996 premiér rozhodl, že bude otevřen tzv. Hasmonejský tunel poblíž Zdi nářků v těsném sousedství Chrámové hory – muslimského Posvátného okrsku. To pobouřilo nejen palestinské muslimy, kteří v tom viděli porušení náboženského statusu quo, ale i mnohé arabské státníky. Vypukly masové demonstrace a nepokoje, které vyústily v přestřelky mezi izraelskou a palestinskou policií. Výsledkem byla smrt 86 Palestinců a patnácti izraelských vojáků. Situace se vyostřila nejen v Jeruzalémě, ale i u hrobky proroka

Benjamin Netanjahu

³⁰ <http://en.wikipedia.org/wiki/Netanyahu>

³¹ Baker, J. A.: *The Politics of Diplomacy: Revolution, War and Peace 1989 – 1992*, Putnam, New York 1995, str. 129.

³² Významný představitel republikánů Newt Gingrich označil Madelaine Albrightovou za palestinskou agentku, in *Smith, Ch. D.: Palestine and the Arab-Israeli Conflict: A History with Documents*, Bedford/St. Martin's. Boston 2001, str. 485.

²⁸ Rozuměj ultraortodoxní Židy.

²⁹ Viz Čejka, M.: *Judaismus, politika a Stát Izrael*, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Brno 2002, str. 19–52.

Josefa v Nábulusu. Napětí mezi Izraelci a Palestinci, které v průběhu první poloviny 90. let částečně pokleslo, se začalo opět zvyšovat.

Bibiho vláda se stala kontroverzní i díky různým politickým skandálům, což mu přineslo kritiku nejen z řad opozice, ale i ze zahraničí a z vlastního tábora. Trapná se pro premiéra stala aféra kolem jeho manželky Sáry, která šikanovala pomocnici v domácnosti. Pak ale přišel daleko závažnější skandál: Aféra Bar-On, ze které se nakonec stal jeden z největších politických skandálů v izraelské historii.

V září 1997 došlo k dalšímu velkému Netanjahuovu fiasku. Agenti Mossadu se pokusili (bez vědomí jordánského krále) zabít v Jordánsku jednoho z čelných představitelů Hamásu, *Chálida Mašála (1956)*. Podařilo se jim injekcí dostat do Mašálova těla pomalu účinkující jed, avšak Izraelce chytila jeho tělesná stráž a předala je jordánské policii. Tato událost vyvolala nejen izraelsko-jordánskou krizi, při které král zrušil jak úřadovnu Mossadu v Ammánu (kterou předtím povolil!), a pohrozil také uzavřením izraelské ambasády. Když vyšlo najevo, že agenti byli vybaveni falešnými kanadskými pasy, velmi to pobouřilo i Kanadu. Izraelci byli donuceni dodat protilátku, která zachránila Mašálův život a navíc museli propustit duchovního vůdce Hamásu Ahmada Jásína a několik desítek dalších palestinských radikálů.

Aféra Bar-On neboli „Bibi-gate“

V lednu 1997 byl nominován do funkce generálního prokurátora Izraele praktiky neznámý politik – *Roni Bar-On (1948)*. Poté, co se ukázalo, že je tento advokát vášnivý příznivec hazardních her a navíc přítel ministra spravedlnosti Arie Dériho z náboženské strany Šas, byl pod tlakem veřejného mínění donucen odstoupit. Vzápětí vyšlo najevo, že iniciátorem Bar-Onovy nominace byl sám Déri, proti kterému bylo již několik let vedeno soudní řízení pro přijímání úplatků, zpronevěru a jiné trestné činy. Déri údajně přislíbil Bar-Onovi, že jej prosadí do funkce generálního prokurátora pod podmínkou, že z pozice své funkce zastaví trestní řízení proti jeho osobě. Navíc předseda Šasu dal na vědomí premiérovi Netanjahuovi, že pokud se Bar-On generálním prokurátorem nestane, nepodpoří strana Šas vládu v kritickém hlasování o stažení izraelských jednotek z Hebronu. Aféra Bar-On výměnou za Hebron se stala přes noc izraelskou „Bibi-gate“, neboť byl do ní zapleten premiér. Celá událost hrozila skončit demisí vlády. Prokázat přímé premiérovo zapojení se však nakonec nepodařilo. Státní žalobce ale obvinil Dériho, ze kterého se vzápětí stal v rámci strany Šas „mučedník“. Tento vývoj straně paradoxně velice pomohl v dalších parlamentních volbách.

Co se týká izraelsko-palestinského mírového procesu, Bibi nemohl jednoduše zcela negovat dílo svých předchůdců. Hlavně pod tlakem USA byly za jeho vlády

podepsány dvě důležité smlouvy. Dokonce se byl ochoten osobně setkat s Arafatem. Netanjahu navázal na dřívější mírová ujednání a 17. ledna 1997 byl za jeho vlády uzavřen tzv. **Hebronský protokol** (*Protocol Concerning the Redeployment in Hebron*)³³, tedy dohoda o posledním velkém palestinském městě, které ještě nebylo součástí palestinské autonomie. Izraelský parlament ji ratifikoval 15. ledna 1997 a o 24 hodin později izraelští vojáci Hebron z větší části opustili. Podle smlouvy přešlo osmdesát procent města, takzvaný Hebron 1 (H1), pod palestinskou správu. Zbylých dvacet procent – Hebron 2 (H2) – zůstalo vyhrazeno pro přibližně 450 židovských osadníků, kterým bylo vyčleněno na ochranu 2 000 izraelských vojáků. V této zóně zůstalo bydlet i 20 000 Palestinců.

Situace se v Hebronu příliš nezklidnila ani po podepsání smlouvy. Společnost v tomto městě je stále velmi polarizovaná. Zdejší osadníci patří k těm nejradikálnějším a nejmilitantnějším vůbec a za své vzory považují nezřídka Barucha Goldsteina a Jigala Amira. Naopak mezi zdejšími Palestinci najdeme mnoho stoupců Hamásu i jiných radikálních skupin, např. rodinný klan *Kawasame* (viz str. 175).

Za Netanjahuu byla podepsána ještě jedna velmi důležitá smlouva. Jednalo se o tzv. **Memorandum od Wye River** (*Wye River Memorandum*)³⁴ z října 1998. Uskutečnilo se hlavně na nátlak Billa Clintona, a tak se po osmnácti měsících stagnace dal mírový proces opět mírným tempem do pohybu.

Po velmi obtížných jednáních bylo dalších třináct procent z okupovaných území předáno Palestinské národní autonomii (1% území bylo přeřazeno ze Zóny B do Zóny A a 12% přeřazeno ze Zóny C do Zóny B). Bylo také dohodnuto stažení některých izraelských jednotek. Zároveň bylo dosaženo kompromisu ohledně otevření letiště a přístavu v Gaze a vytvoření tzv. bezpečného průchodu (pro Palestince) mezi Západním břehem a pásmem Gazy. Memorandum se týkalo rovněž americké ekonomické pomoci Palestincům a Izraeli s pokrytím nákladů budoucích kroků souvisejících s mírovým procesem. Naopak Netanjahu vyžadoval na USA některé další palestinské bezpečnostní záruky, které spočívaly mj. v novém potvrzení PNR, že byly z Charty OOP skutečně odstraněny pa-

Svatyně patriarchů v Hebronu

³³ Úplné znění viz <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/hebprot.html>

³⁴ Úplné znění viz <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/wye.html>

sáže o zničení Izraele (k tomu také v prosinci 1998 za přítomnosti Clintona došlo). Netanjahu však vyvíjel při této příležitosti na Clintona nátlak i ve věci s mírovým procesem příliš nesouvisějící – s vydáním špióna *Jonathana Pollarda (1954)*.³⁵

Ústupky od Wye River se nakonec staly „Bibimu“ osudné. Ve straně Likud se proti němu vytvořil silný tábor, a když se smlouva dostala do Knesetu ke schválení, musel se spolehnout na podporu Strany práce. Tento vývoj, společně s neblahým dědictvím vlastních skandálů, nakonec donutily Netanjahua vyhlásit předčasné volby.

Netanjahuova vláda byla ze všech hledisek jednou z nejvíce rozporuplných v izraelské historii. Ve světle uzavřených důležitých mírových dohod však není zcela spravedlivé na ni pohlížet pouze kriticky. Netanjahu byl vždy politický jestřáb, byl však také schopný pragmatických ústupků.

V druhé polovině 90. let docházelo mezi Palestinci ke zvyšování napětí. Nebylo to však způsobeno jen Netanjahuovou politikou doprovázenou nárůstem izraelských osadnických aktivit, ale i vnitropalestinskými spory a jednáním samotného Jásira Arafata. Jeho administrativa byla totiž stále složena z jeho „tuniských“ kolegů. Mnozí z nich během 90. let viditelně zbohatli, postavili si v Gaze velké vily, vyznávali nákladný životní styl apod. To vše bylo příčinou mnohých podezření z korupce a zpronevěry finančních prostředků určených na pomoc Palestincům. Arafát těžko snášel jakoukoliv kritiku svých kroků. Ti, kdo se o to pokusili, skončili často ve vězení, či dokonce bylo usilováno o jejich život. Když v prosinci 1999 dvacet prominentních obyvatel Gazy a Západního břehu, z nichž bylo devět členů Palestinské legislativní rady, kritizovalo Arafata za korupci, pokusil se zbavit je poslanecké imunity.³⁶ Také chování některých palestinských bezpečnostních složek vůči prostým obyvatelům a skutečnost, že měly většinou vazby na Fatah či jiné Arafatovy loajální subjekty, svým dílem přispělo k poklesu Arafatovy obliby, hlavně pak v chudém pásmu Gazy.

Na počátku roku 1999 zemřel po 45 letech panování jordánský král Husajn, jedna z nejdůležitějších osobností blízkovýchodního dění. Vystřídal ho jeho syn *Abdalláh (1962)*.³⁷

5.7 Příležitost pro Ehuda Baraka

„Kdybych se narodil jako Palestinec,
zřejmě bych se stal členem teroristické organizace.“

*Ehud Barak*³⁸

V primárních opoziční Strany práce zvítězil Ehud Barak, který byl hlavním Netanjahuovým vyzyvatelem. Barak se v Izraeli těšil pověsti hrdiny díky účasti v různých válkách a vojenských operacích (mj. „Entebbe“) a disponoval i politickými zkušenostmi. Hned po svém zvolení do čela strany v červnu 1997 oznámil svůj úmysl svrhnout Netanjahuovu vládu, jak nejdřív to bude možné.

Termín předčasných premiérských a parlamentních voleb byl vyhlášen na 17. květen 1999. Přestože Barak nad „Bibim“ v průzkumech vedl, byla Strana práce daleko opatrnější než v předešlých volbách. I tak probíhal předvolební soubor. Barakovo a „Bibiho“ vzájemné osočování dokonce donutilo skupinu Izraelců přeživších koncentrační tábory k výzvě, aby nevyužívali v kampani motivy holocaustu.³⁹

Zvítězil nakonec blok kolem Strany práce s názvem Jeden Izrael (*Jisra'el Achat*) s dvaceti procenty, Likud utrpěl jednu z nejdrtivějších porážek v historii (14%), přičemž třetí nejsilnější stranou se stala překvapivě Šas s třinácti procenty hlasů. Premiérské volby byly daleko vyrovnanější a Barak nakonec porazil „Bibiho“ těsným poměrem 56 : 44 procentům. Dvojí hlasování v izraelských volbách značně proměnilo izraelský stranicko-politický systém. Zatímco premiéra voliči vybírali hlavně na základě ideologických kritérií, druhý hlas pro politickou stranu byl velmi často blíže jejich konkrétním zájmům. To velmi oslabilo velké strany a posílilo malé, specifictěji zaměřené formace, hlavně náboženské strany.

Likud odešel do opozice a prodělal velkou krizi. Jeho řady opustili mnozí politici a založili vlastní politické formace. Odešel z něj např. Jicchak Šamir a *Benny Begin* (syn Menachema Begin), kteří založili ultrapravicovou stranu Nový Chérut. Ta se vzápětí spojila se stranou *Molédet* („Vlast“) vedenou „Gándhím“ Ze'evim. Jejím hlavním krédem byl dobrovolný transfer Palestinců z okupovaných území.

Do nového premiéra byly vkládány velké naděje v souvislosti se stimulací mírového procesu. Zatímco Barakův předchůdce se snažil hrát v politice na strunu neustálého ohrožení Izraele, Barak viděl v Izraeli nejsilnější stát Blízkého výcho-

³⁵ *Clinton, W. J.: Můj život*, Ikar, Praha 2004, str. 923, 925–926; *Jonathan Pollard* je bývalý zaměstnanec výzvědné služby amerického námořnictva. Byl zadržen v roce 1985 pro podezření ze špionáže pro Izrael. O rok později byl odsouzen k doživotnímu trestu odnětí svobody. Celý případ a zvláště pak výše Pollardova trestu se staly několikrát zdrojem jistého napětí mezi Izraelem a USA.

³⁶ *Orme jr., W. A.: Seven Palestinians Arrested for Criticism of Arafat*, New York Times, 29. 12. 1999.

³⁷ Husajn trpící rakovinou zemřel 7. února 1999. Nepomohlo mu ani léčení na klinice ve Spojených státech.

³⁸ Tato slova pronesl Ehud Barak krátce před volbami 1999.

Viz např.: <http://www.palestine-monitor.org/israelipoli/barak.htm>

³⁹ *Wilkinson, T.: Acrimony Intensifies in Israeli Campaign*, Los Angeles Times, 3. 2. 1999.

du. Chtěl ho navíc zbavit „mentality ghetta“ a začít s mírovými snahami, které povedou k bezpečnosti.⁴⁰ Barak vzápětí zformoval „Vládu národního usmíření“, do které pozval i stranu Šas. Cílem tohoto kroku bylo zmírnění napětí mezi sekulárními a religiózními Izraelci. Skutečný výsledek byl spíše opačný, neboť náboženská strana ve vládě jen vystupňovala své politické vydírání. Optimistický premiér proklamoval, že chce ukončit jednání o všech důležitých otázkách permanentního statusu do října 2000. Zároveň však měl několik podmínek:

- žádný návrat k hranicím z roku 1967;
- sjednocený Jeruzalém pod izraelskou suverenitou;
- žádná palestinská armáda;
- židovské osady na Západním břehu budou sjednoceny do několika bloků pod izraelskou suverenitou (pravděpodobně Ma'ale Adumim, Ariel, Givat Ze'ev).

Prvním a zřejmě také posledním Barakovým úspěchem bylo, že se mu podařilo uskutečnit stažení všech izraelských jednotek z jižního Libanonu. Tím vzal z rukou trumf Sýrii, Libanon rovněž okupující. Hizballáh sice halasně proklamoval izraelské stažení jako vlastní vítězství, skutečností však bylo, že jeho protizraelské operace od těch dob citelně polevily.

Barak se pokusil znovu oživit vyjednávání se Sýrií. Jednalo se hlavně o navrácení Golan výměnou za mír a bezpečnostní záruky Izraeli. Vyjednáváním nahrávala situace, neboť nekompromisní syrský diktátor Háfíz Assad zemřel a na jeho místo nastoupil progresivnější Bašár Assad (1965), jeho syn. Opozice však rozvinula rozsáhlou kampaň pod heslem *Národ je s Golany* (*Ha-Am im Ha-Golan*). Jednání v Shepherdstownu pod Clintonovým patronátem se zdála navenek úspěšná. Barak však nakonec podlehl průzkumům naznačujícím jeho klesající popularitu i odporu části Strany práce k předání Golan.⁴¹ Syrsko-izraelská jednání nakonec zkrachovala.

Volební plakát Ehuda Baraka zaměřený na arabské voliče (Akko, 2002)

Barakova vláda se po Netanjahuově skryté podpoře osadníků pokusila o evakuaci některých osad na palestinských územích a přistoupila k dalším krokům. Premiér nařídil zlikvidovat hrobku Barucha Goldsteina u Hebronu, což mělo hlavně symbolický význam. Byla tak vyklizena některá takzvaná *předsunutá stanoviště osad* (*settlement outposts*), což ale často byly jen neobývané buňky. Skutečně problematických osad – tedy celých měst a vesnic – se tato evakuace nedotkla. Navíc osadníkům podobné akce nijak zásadně neškodily (stačily však na jejich zradikalizování) a prostým Palestincům život neulehčily. Paradoxně pak i za Barakovy vlády některé nové osady vznikly.⁴²

V jednání s Palestinci chtěl Barak co nejdříve přistoupit k jednáním o permanentním statusu. Arafat však byl proti, neboť nejdříve chtěl naplnění memoranda od Wye River, které se týkalo stahování Izraele ze Zóny C. Za narůstajícího napětí mezi oběma čelními představiteli americký vyjednaváč *Dennis Ross* (1948) prosazoval, aby se jednalo o obou věcech současně. Izraelská armáda se následně v několika fázích stáhla z části Zóny C.

V červenci 2000 zprostředkoval Bill Clinton **rozhovory Ehuda Baraka s Jásirem Arafatem v Camp Davidu**, aby bylo dosaženo konečné dohody o permanentním statusu. Druhé funkční období amerického prezidenta se pomalu chýlilo ke konci, a tak se Clinton velmi snažil, aby se právě on stal tím prezidentem, který dopomůže ke konečnému míru na Blízkém východě. I když byla na první pohled atmosféra jednání uvolněná – známá je například scéna, jak Barak postrkuje Arafata do dveří – skončila jednání nezdarem. Arafat byl totiž velice neústupný v otázce Východního Jeruzaléma, kde požadoval úplnou palestinskou svrchovanost, což nebyli ochotni přijmout Izraelci. Dalším kritickým bodem jednání se ukázala jeho neschopnost dosáhnout kompromisu v otázkách konečné velikosti palestinského území (tzn. kolik procent ze Západního břehu si Izrael ponechá) a v otázce palestinských uprchlíků – tedy stále se vracějících a dosud nevyřešených otázek. Bill Clinton, který se jednání účastnil, jejich neúspěch popisuje slovy:

„Bylo těžké pochopit, proč (Arafat) nechtěl ustoupit ani o kousek. Možná jeho tým skutečně nespokl tvrdé kompromisy, možná chtěli ještě jedno sezení, aby viděli, kolik toho mohou z Izraele vymáčknout, než podají ruku. ... Arafat byl pověstný svým čekáním na poslední chvíli, než učiní rozhodnutí, neboli čekáním na za pět minut dvanáct, jak jsme říkali. Zbývalo mi jen půl roku ve funkci prezidenta. Opravdu jsem doufal, že Arafatovi jdou hodinky dobře.“⁴³

⁴⁰ Sontag, D.: *Two Who Share a Past Are Rivals for Israel's Future*, New York Times, 20. 4. 1999.

⁴¹ Clinton, W. J.: *Můj život*, Ikar, Praha 2004, str. 997–999.

⁴² BBC News: *New Golan Settlement*, 23. 9. 1999.

⁴³ Clinton, W. J.: *Můj život*, Ikar, Praha 2004, str. 1030.

Neúspěch summitu z Camp Davidu z roku 2000 je většinou komentován stylem: *Premiér Barak učinil v Camp Davidu historické ústupky ze strany Izraele a nabídl Palestincům 80% jejich území. To jim předtím žádný izraelský premiér nenabídl a už ani nenabídne. Arafat (tedy Palestinci) to však odmítli a tím způsobili i následnou bezvýchodnou situaci.*⁴⁴ I když v řeči procent byly izraelské ústupky opravdu velkorysé, na skutečnou situaci je třeba pohlížet opatrně. Na palestinských územích by i po implementaci Barakova plánu zůstala zachována řada židovských osad, které by i nadále představovaly zdroj napětí mezi Izraelci a Palestinci. Plán měl stále daleko k palestinské představě návratu k hranicím před začátkem vojenské okupace v roce 1967. Také v otázkách Jeruzaléma a návratu palestinských uprchlíků šlo jistě kompromis hledat dál. Proto nelze klást následné kritické zhoršení vzájemných izraelsko-palestinských vztahů výhradně za vinu jedné straně.⁴⁵ Tento diplomatický neúspěch nebyl jedinou příčinou zhoršení vzájemných vztahů, ale jen jedním z mnoha milníků na cestě k druhé intifádě.

Napětí, které mezi Izraelci a Palestinci po krachu jednání velmi zesílilo, vyvrcholilo dne **28. září 2000**. Izraelský opoziční politik Ariel Šaron onoho dne podnikl „vycházku“ na Chrámovou horu – Posvátný okrsek. Po ní následovalo rozpoutání už dlouho nevídané vlny násilností. Podívejme se na tento incident, který bývá označován jako začátek druhé intifády blíže: Jak už bylo vysvětleno (str. 44), Chrámová hora – Posvátný okrsek je místo posvátné jak pro Židy, tak pro muslimy. Podle náboženského statusu quo je pod patronátem muslimské nadace – *waqfu*, přičemž politizování těchto posvátných míst je s tímto statutem v rozporu. Je také třeba mít na zřeteli fakt, že izraelský Vrchní rabinát a náboženské autority dokonce Židům z teologických důvodů přístup na Chrámovou horu zakázaly. Na nebezpečí, jaké může jeho návštěva vyvolat, byl Šaron předem bezpečnostními složkami upozorněn. Přesto návštěvu podnikl a označil ji dokonce za „poselství míru“.⁴⁶ Pro Palestince měla tato návštěva emotivní náboj srovnatelný s tím, jako kdyby Jásir Arafat v doprovodu palestinské policie zavítal ke Zdi nářků (mj. pro muslimy rovněž posvátné). Problematický byl navíc i fakt, že se rozhodně nejednalo o běžnou návštěvu. Šaronova ochrana při oné události čítala více než tisíc izraelských policistů. „Arikovi“ tak muselo být zcela jasné, že podobná akce povede k násilnému střetu. Z hlediska izraelského práva mu sice nemohlo být v návštěvě zabráněno, z hlediska politického však šlo jednoznačně o cílenou provokaci vůči Palestincům a zároveň o snahu získat body na izraelské politické scéně. Obojí se mu nakonec podařilo, neboť vypukla intifáda a v této situaci byl Šaron zanedlouho zvolen premiérem.

Faktický dopad Šaronovy návštěvy však nelze přeceňovat. Je pravděpodobné, že pokud by návštěvu Chrámové hory nepodnikl, vypukla by intifáda pod jinou záminkou.

Znovu připomínám, že je hrubým zjednodušením vykládat propuknutí intifády jako důsledek jednorázového emocionálního selhání Palestinců, či neústupnosti Jásira Arafata. Druhá intifáda byla vyústěním celého řetězce dlouhodobě nevyřešených problémů mezi Izraelci a Palestinci, které se navršily během devadesátých let. Na jejím propuknutí měly svůj podíl obě strany konfliktu, podobně jako u řady násilností ve společné minulosti.

Nařízení izraelského Vrchního rabinátu zakazující z náboženských důvodů vstup na Chrámovou horu

⁴⁴ Viz např. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/myths/mf22.html#w>

⁴⁵ Srovnej Hron, D.: *Dvě strany jedné velkorysosti*, MF Dnes, 4. 12. 2000.

⁴⁶ http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/september/28/newsid_3687000/3687762.stm

6.

Druhá intifáda

① 1984 - 1993
② 2000 - 2009

*„Abychom dosáhli míru,
musíme se navrátit k hranicím,
které platily před rokem 1967.
Mír je důležitější než půda.“*

David Ben Gurion (v roce 1967)¹

Druhá intifáda, nebo také **intifáda Al-Aksá** je série izraelsko-palestinského násilí, která vypukla v srpnu roku 2000 v Jeruzalémě a rozšířila se na palestinská území i do Izraele. Její název odkazuje na intifádu první, která probíhala v letech 1987 – 1993, přičemž druhá intifáda se od té dřívější odlišuje daleko větší mírou násilí i vyšším počtem ztrát na obou stranách. Někdy je možné narazit na tvrzení, že druhá intifáda skončila smrtí Jásira Arafata na podzim 2004, případně příměřím deklarovaném na summitu v Šarm aš-Šajchu. Vzájemné izraelsko-palestinské násilnosti však pokračují i v roce 2005, třebaže v menší míře.)

Tato kapitola se tedy bude zabývat nejaktuálnějším děním na poli izraelsko-palestinského konfliktu. V navazující závěrečné části knihy se pokusím formulovat některá východiska a prognózy do budoucna.²

¹ Chapman, C.: Čí je země zaslíbená? Pokračující krize mezi Izraelem a Palestinci, Volvox Globator, Praha 2003, str. 237.

² Tato kapitola vychází částečně z článků zabývajících se izraelsko-palestinským konfliktem, které jsem od roku 2001 publikoval v českém denním tisku i na internetu, některé ve spolupráci s Dášou Nedorostkovou. Viz také odkazy na články v seznamu literatury a rovněž na mých internetových stránkách věnovaných Blízkému východu: <http://chunky.webpark.cz/israel.html>

6.1 Hlubší příčiny druhé intifády

Není zcela jasné, do jaké míry byly násilnosti, které vypukly po 28. září 2000, spontánní, a do jaké míry je plánovaly palestinské radikální skupiny či přímo Jásir Arafat. Ten sám před vypuknutím intifády několikrát obnovením nepokojů vyhrožoval. Faktem je, že druhé intifádě předcházelo v devadesátých letech 20. století množství událostí, které probíhající mírový proces velmi komplikovaly.

V první řadě i v období mírového procesu se oběma stranám nepodařilo minimalizovat násilí. V období od podepsání první smlouvy z Osla (září 1993) do začátku druhé intifády (září 2000) usmrtili izraelští vojáci a osadníci 405 Palestinců. Ve stejné době bylo zabito 256 Izraelců, hlavně při sebevražedných atentátech Hamásu.³

Ve zmíněném období došlo také ke zdvojnásobení populace židovských osadníků na palestinských územích. O to se však zasloužil nejen Benjamin Netanjahu, ale i jeho předchůdci Rabin a Peres. Také samotné židovské osady se velmi rozrostly. Osady také postupně zcela uzavřely prstenec kolem Jeruzaléma, z čehož bylo zřejmé, že nebude možné, aby se z jeho východní arabské části mohlo stát hlavní město budoucího Palestinského státu. To v očích Palestinců stále snižovalo naději na vznik vlastního plnohodnotného státu a zároveň podryvalo důvěru v mírový proces.

Navíc došlo v období po podepsání smluv z Osla k propadu palestinské ekonomiky. Životní úroveň poklesla o 30 % a nezaměstnanost stoupla na některých místech (hlavně v Gaze) až na 50 %. Palestince iritovaly i izraelské restriktce obchodu a investic do Palestiny, které by jinak mohly pomoci zlepšit jejich obtížnou situaci. Mnohé Palestince také popudilo zneužívání zahraničních finančních prostředků na pomoc Palestincům orgány Arafatovy exekutivy. Stejně tak i prezidentovy intriky, kterými dovedl prostřednictvím udělování vysokých funkcí a rozdáváním drahých darů postavit různé palestinské složky proti sobě, aby si udržel vlastní hegemonii. Za to sklídl kritiku mnoha významných osobností z palestinských řad, včetně svých spolupracovníků. Někteří z nich byli za tuto kritiku zbaveni moci, případně byli za kritiku Arafata vystaveni i policejním represím.

Billboard s Jásirem Arafatem, na kterém je napis: „Ne ... Bez tebe, ó Jeruzaléme, můj sen nebude naplněn.“ (Gaza, 2001)

³ http://www.btselem.org/English/Statistics/First_Intifada_Tables.asp

6.2 Obnovení spirály násilí

Po Šaronově návštěvě Chrámové hory v srpnu 2000 následovala rychlá eskalace napětí a došlo k prvním závažným incidentům vedoucím ke ztrátám na životech. Následujícího dne došlo během muslimských pátečních modliteb k vypuknutí nepokojů, při kterých izraelští vojáci zabili několik Palestinců. V Gaze rovněž vzplanulo násilí a došlo k přestřelkám mezi Palestinci a izraelskou armádou. Při nich byl zabit dvanáctiletý *Mohammed al-Durra* (1988 – 2000) a postřelen jeho otec, který ho chránil vlastním tělem. Tento okamžik zachytil kameraman francouzské televize. Záběry se ihned objevily ve vysílání palestinské televize i po celém světě. Podobné obrázky měly nesmírně emotivní náboj pro Palestince i celý arabský svět a akcelerovaly hněv a násilí. Během prvních šesti dnů nové intifády bylo zabito 61 Palestinců a dalších 2 657 zraněno.⁴

12. října 2000 byli v ulicích Ramalláhu v Zóně A zadrženi palestinskou policií dva izraelští vojáci. Jelikož byli oblečeni v civilu a jeden z nich měl na hlavě tradiční palestinský šátek, dostali se do podezření, že jsou izraelskými agenty, případně příslušníky militantní osadnické organizace. Byli odvezeni na palestinskou policejní stanici. Před tou se však vzápětí seskupil dav lidí, který nakonec vrhl do stanice a přes marnou snahu policistů dav vojáky zlynčoval a ubité vyhodil z okna. Vše bylo rovněž nafilmováno. Také tyto záběry oběhly celý svět.⁵ Izrael vzápětí zaútočil na Ramalláh za pomoci vrtulníků a raketami zničil policejní stanici i budovu palestinského rozhlasu.

Jak smrt malého chlapce, tak lynčování v Ramalláhu se staly významným symbolem nové vlny násilí a zároveň účinným nástrojem propagandy na obou stranách.

Premiér Barak zahájil novou izraelskou taktiku tzv. mimosoudní fyzické likvidace, při které byli vybraní palestínští teroristé zneškodňováni pomocí raket odpálených izraelskými vrtulníky. Šlo o značně kontroverzní počin nejen kvůli samotné „mimosoudnosti“ likvidací (což je v rozporu s principy právního demokratického státu), ale také proto, že velmi často během podobných likvidací zahynuli nevinní lidé nacházející se shodou okolností v blízkosti teroristů.⁶

Na samém konci svého volebního období se prezident Clinton pokusil ještě naposledy zachránit mírový proces. Podal Barakovi i Arafatovi návrh, který nastiňoval body dalších jednání, na který Barak i Arafat s připomínkami přistoupili. 17. října 2000 byl svolán summit do Šarm aš-Šajchu. Ten dal mj. podnět k vy-

⁴ <http://www.btselem.org>

⁵ Asser, M.: *Lynch mob's brutal attack*, BBC News, 13. 10. 2000.

⁶ Viz stránky Amnesty International: <http://web.amnesty.org/report2005/isr-summary-eng> nebo *Jews for Peace in Palestine and Israel (JPP)*. <http://www.jpji.org/assassinations.html>

tvoření vyšetřovací komise pod vedením amerického senátora *George Mitchella* (1933). 30. dubna 2001 byl zveřejněn dokument známý jako **Mitchellova zpráva**. Ukázal cestu, jak prolomit kruh násilí a obnovit mírová jednání. Nedošel však praktického naplnění.⁷

V lednu 2001 následovaly ještě bilaterální izraelsko-palestinské rozhovory v Tabě. Tam sice obě strany deklarovaly, že nikdy nebyly tak blízko dohody, avšak i tato jednání nakonec skončila bez výsledku. Ehud Barak od jednání odstoupil, neboť se blížily předčasné premiérské volby, které byl donucen nedlouho předtím vyhlásit. Taba byla také poslední Clintonova aktivita na Blízkém východě. Jeho druhé funkční období totiž skončilo a americké prezidentské volby vyhrál texaský senátor *George Bush jr. (1946)*, protikandidát Clintonova viceprezidenta Gorea. Z přístupu nového prezidenta Spojených států bylo zřejmé, že na rozdíl od Clintona nebude izraelsko-palestinský konflikt jeho prioritou.

Také v Izraeli se uskutečnila velká politická změna: Barak si byl velmi

jistý, že ve volbách porazí svého protivníka z Likudu Ariela Šaron. Ten byl totiž v té době stále považován za nacionalistického radikála. Barak se však velice zmylil, neboť Šaronovi nová vlna násilí nahrála. V premiérských volbách (parlament volen nebyl), které se konaly v únoru 2001, Šaron nakonec stávajícího premiéra deklasoval poměrem 62,4 : 37,6 procenta. Barak tak skončil ve funkci premiéra nečekaně brzy. Dopltil hlavně na svůj politic-

Rozepře mezi muslimskými hodnostáři, židovskými osadníky a izraelskou policií na Chrámové hoře (Jeruzalém, 2004)

ký styl, kdy často přijímal ultimativní a nečekaná rozhodnutí, pro která někdy nehledal politickou oporu ani ve vlastní vládě. Na jeho místo nastoupil daleko tvrdší politik s velmi kontroverzní pověstí (viz masakr v táborech Sabra a Šatíla str. 158). Ještě o dva roky dříve by se v Izraeli zdálo jeho zvolení premiérem téměř nemožné.

⁷ Mitchellova zpráva je dostupná na http://www.mideastweb.org/mitchell_report.htm. Dalším dokumentem, který se soustředil především na bilaterální bezpečnostní otázky, byl Tennetův dokument, vytvořený v létě 2001 pod vedením amerického ředitele CIA *George Tenneta (1953)*. Ke skutečnému pokroku v jednáních však nedošlo ani v jeho důsledku.

6.3 Počátek Šaronovy epochy

Devětadvacátá izraelská vláda vedená Šaronem zahájila své funkční období v březnu 2001. Oproti dřívějšímu premiérovi došlo k výrazné změně politiky v oblasti mírového procesu. Po více než deseti letech byla opět vytvořena Vláda národní jednoty⁸ - tedy velká koalice pravicového bloku vedeného stranou Likud s levicovým blokem vedeným Stranou práce. Vláda složená výlučně z pravice by byla ve vyhocené politické situaci intifády neúnosná.

Kromě ministrů za sefardskou ultraortodoxní stranu Šás v ní plnil roli ministra pro cestovní ruch Rechavam „Gándhi“ Ze'evi z ultrapravicové strany Molédet. Tři klíčová ministerstva obsadila Strana práce, přičemž funkci ministra obrany zastal její „jestřáb“ Benjamin „Fuád“ Ben Eliezer. Úlohy ministra zahraničí se zhostil Šimon Peres, který měl zřejmě svým image „charismatického mírotvorce“ pomoci zlepšit mezinárodní reputaci vlády. Strana práce se dostala kvůli své participaci na Šaronově vládě do dlouhodobé vnitřní krize. Část jejich politiků tuto možnost odmítala (mj. Josi Bejlin, jedna z ústředních postav mírového procesu), neboť to pocítovali jako zradu na voličích.

Ariel Šaron byl všeobecně znám jako oponent dohod z Osla a principu „území za mír“. Pod tlakem mezinárodního společenství přišel s různými verzemi mírových návrhů, ale bylo již od počátku jasné, že jsou pro druhou stranu neakceptovatelné: Šaron souhlasil s plánem na vytvoření Palestinského státu, aniž by do něj byly zahrnuty otázky týkající se permanentního statusu (problému Jeruzaléma, palestinských uprchlíků a definitivních hranic státu). Palestinský stát podle tohoto návrhu Šaronův poradce *Ra'anan Gissin* označil velice příhodně jako „stát-mínus nebo autonomie-plus“.⁹

Zvláštním příznakem Šaronovy vlády se stala role jeho syna *Omriho Šarona (1964)*. Ten začal působit jako osobní vyslanec svého otce k jednání s nejvyššími palestinskými představiteli, a to i tehdy, kdy tento mandát nedostal ani ministr zahraničí Peres.¹⁰

Americký ultraortodoxní Žid protestuje proti politice Ariela Šarona

⁸ Dva hlavní politické bloky se předtím spojily do vlád národní jednoty celkem třikrát (1967 – 1970, 1984 – 1988 a 1988 – 1990); pramen: *Dowty, A.: The Jewish State – A Century Later*, University of California Press, Berkeley 1998, str. 76.

⁹ Viz stránky *The Australia/Israel & Jewish Affairs Council (AIJAC)* <http://www.aijac.org.au/updates/Nov-01/161101.html>

¹⁰ *Kenion, H. PM defends son's talks with Arafat*, The Jerusalem Report, 6. 4. 2001.

6.4 Vliv útoků z 11. září 2001

Teroristické útoky na USA se nemohly nepromítnout do dění v Izraeli a na palestinských územích. Americká administrativa v té době už oficiálně přestala hovořit o izraelsko-palestinském mírovém procesu a začala používat neutrálnější termín „mírová jednání“.¹¹ Po teroristických útocích na USA nejvyšší izraelské i palestinské vedení atentáty oficiálně odsoudilo. Od Izraele to byl zcela přirozený a očekávaný krok. I Arafát ve velmi krátkém čase teroristické činy odsoudil. Svou pozici později ještě potvrdil v rámci různých mediálně vděčných záběrů - např. když daroval krev obětem v New Yorku. Celkový postoj palestinského vedení však v počátcích úplně jednoznačný nebyl – zjednodušeně se dá říci, že zvítězil pragmatismus. Palestinci poučeni špatnou volbou z doby války v Zálivu, kdy Arafát vyjádřil podporu Saddámu Husajnovi (viz str. 179), si uvědomili, že si již nemohou dovolit ztratit podporu veřejného světového mínění.¹²

Za povšimnutí stojí reakce palestinského vedení na první veřejné prohlášení Usámy bin Ládina k útokům na USA ze 7. října 2001, ve kterém mj. prohlásil: „Spojené státy nebudou žít v klidu, dokud nezavládne mír v Palestině ... USA mohou svou podporou Izraele za utrpení Palestinců“.

Podrobně se k tomuto tématu vyjádřil i ve svých dalších projevech nahraných na videokazetách. Přestože bylo následně patrné, že palestinské vedení s reakcí na toto vyjádření zaváhalo, řadová členka palestinského parlamentu Hannán Ašráwiová jako první slova Bin Ládina rezolutně odsoudila s tím, že se palestinské otázky pouze snaží zneužít ve svůj prospěch. O několik hodin později následovalo i oficiální odsouzení z řad nejvyšších palestinských činitelů.

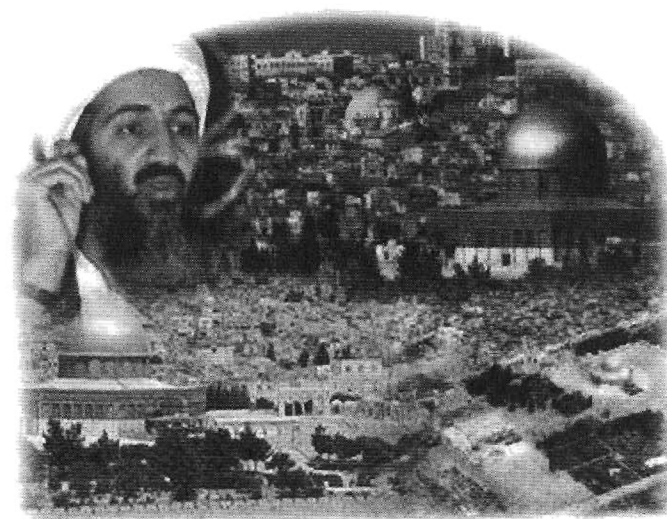

Hannán Ašráwiová

¹¹ Viz projev amerického generálního konzula v Jeruzalémě *Rolanda Schlikera* v březnu 2000.

¹² Správnost jejich volby, i když zpětně, potvrdila i podpora velké části arabských zemí politice USA. Tyto skutečnosti se posléze odrazily i při sestavování protiteroristické aliance USA: Palestinci byli zahrnuti (alespoň morální podporou) do koalice, naopak Izrael byl vyzván pouze k tiché podpoře (podobně jako v případě války v Zálivu), neboť jeho otevřenou účast by většina arabských států, jejichž společenství je pro USA nezbytné, jen steží snesla.

Ve stínu útoků na USA Šaron zesílil aktivity izraelské armády a během dvou dní následujících bezprostředně po 11. září bylo zabito nejméně šestnáct Palestinců a více než sto dalších zraněno.¹³ Izraelská vláda se také pokoušela položit rovnítko mezi útoky na New York a aktivity palestinských teroristů vůči Izraeli. Šaron označil Arafata za „našeho Bin Ládina“. Benjamin Netanjahu následně srovnal izraelské postupy vůči Palestincům s americkou protiteroristickou akcí v Afghánistánu. Proti takovému zjednodušujícímu srovnávání se ale postavili umírnění izraelští politici. *Josi Sarid (1940)* ze strany *Merec* konstatoval, že „*Spojené státy neokupovaly Afghánistán po třicet let a rovněž zde nepostavily žádné osady*“.¹⁴

Usáma Bin Ládina a Jeruzalém (propaganda příznivců Al-Kaidy)

¹³ *BBC News*: **Israeli tanks raid Palestinian town**, 12. 9. 2001 a **Tension grips West Bank towns**, 13. 9. 2001.

¹⁴ Komentář na stránkách časopisu *Time*: **Israel is not America, Arafat is not the Taliban (Why comparing Sharon's war on terror with Bush's war on terror is misleading and dangerous)**, 4. 11. 2001.

6.5 Metody násilí používané během druhé intifády

Na rozdíl od první intifády, kdy Palestinci používali při násilných akcích hlavně kameny, zápalné lahve, případně lehké ruční zbraně, přineslo její pokračování daleko sofistikovanější metody. Nejbrutálnější násilnosti většinou organizovala radikální islámská hnutí Hamás a Palestinský islámský džihád. Zdokonalily stávající sebevražedné zbraně – **výbušné opasky** – což se velice brzy projevilo krvavou kampaní ve veřejných prostorách v Izraeli. Výbuchy v autobusech, kavárnách, pizzeriích, nočních klubech, na Hebrejské univerzitě¹⁵ a dalších místech byly děsivým aspektem intifády. Vyvinuty byly také jednoduché **rakety Kassám** naplněné trhavinou, které začaly být odpalovány z pásma Gazy na přilehlá izraelská sídliště a osady. Rovněž **miny a dálkově ovládané podzemní nálože** způsobily Izraeli ztráty nejen na životech vojáků jedoucích v lehkých vozidlech, ale i v nejmodernějších tancích Merkava. V sebevražedných misích se během druhé intifády vůbec poprvé objevily ženy a dokonce i děti.

V květnu 2001 zadrželo izraelské námořní komando loď *Santorini*, která převážela náklad zbraní na objednávku Ahmada Džibríla, vůdce LFOP-HV. O několik měsíců později, v únoru 2002 byla zachycena loď *Karine B*, která rovněž směřovala k břehům pásma Gazy. Byly na ní nalezeny zbraně z Íránu. Přestože nebylo jednoznačně prokázáno, která organizace si je objednala, Izrael obvinil v této věci Jásira Arafata.

V určitých obdobích intifády vyhlášovaly palestinské militantní organizace (hlavně Hamás) jednostranné příměří (arab. *hudna*), které bylo z jejich strany interpretováno jako smířlivý krok. Naopak Izrael většinou považoval *hudnu* za období sloužící k reorganizaci sil a přípravě na nové útoky.

Nejen palestinské násilí, ale i mnohé **izraelské protiteroristické operace** nabraly oproti první intifádě na brutalitě. Po sebevražedných útocích v izraelských městech se většinou vždy zopakoval obdobný scénář: Izraelská armáda zaútočila těžkou vojenskou technikou (mj. bitevními vrtulníky Apache, bojovými letouny F-16, tanky Merkava, transportéry Bradley či obměnými buldozery Caterpillar D9¹⁶) na vybrané palestinské cíle, případně tanky obsadily oblasti pod plnou palestinskou civilní i bezpečnostní správou (Zóna A). To vše společně s dlouhodobým zákazem vycházení.

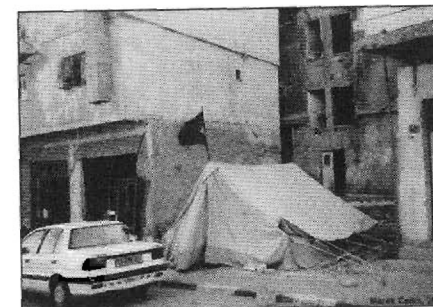
Nutno podotknout, že některé z těchto vojenských akcí, ke kterým během intifády došlo pod heslem „bezpečnost pro Izrael“, vykazovaly podle izraelské orga-

¹⁵ Svědkem této exploze byl i autor knihy.

¹⁶ Viz <http://www.catdestroyshomes.org/index.php>

nizace B'Tselem znaky kolektivního trestu pro palestinské obyvatelstvo.¹⁷ Za akce palestinských teroristů až příliš často nezaplátili ani tak jejich viníci a organizátoři, jako lidé, kteří s útoky nic společného neměli.¹⁸ Tato praxe byla ostatně mnohokrát kritizována izraelskými nevládními organizacemi.

Dalším příkladem restriktivní politiky Izraele je šikana civilistů na checkpointech¹⁹, ničení infrastruktury palestinských měst, zemědělských ploch, olivových hájů, nádrží na zavlažování, jediného palestinského civilního letiště, konfiskace majetku či bourání obytných domů izraelskými úřady a armádou (po dobu druhé intifády dal Izrael zbourat přes 600 obytných domů).²⁰ Mnoho z těchto incidentů je monitorováno a zveřejňováno izraelskými a palestinskými nevládními organizacemi.²¹

Palestinský dům v Betlémě po nárazu izraelského tanku; tatáž rodina bydlí o měsíc později ve stanu.

¹⁷ Viz např. *Lein, Y.: Civilians Under Siege – Restrictions on Freedom of Movement as Collective Punishment*, B'Tselem, Jerusalem 2001; Viz také <http://www.btselem.org>

¹⁸ Důsledky jedné takové izraelské protiteroristické operace jsem měl možnost sám spatřit. Jednalo se o město Betlém v říjnu 2001. Zdejší moderní porodnice byla poškozena izraelskými projektily. Část škod v betlémských ulicích byla tanky evidentně způsobena zcela zbytečně a jen stěží šlo v těchto případech hovořit o omylech či boji proti teroristům – zničené městské osvětlení, těžce poškozené a zničené obytné domy, obchody, lékárny, školky, v ulicích ležely tanky sešrotovaná osobní auta apod. O této vojenské operaci viz také publikace *Lein, Y.; Stein, Y.; Dudai, R.: Excessive Force – Human Rights Violations during IDF Actions in Area A*, B'Tselem, Jerusalem 2001.

¹⁹ Sám jsem byl svědkem toho, když řadový izraelský voják šikanoval na checkpointu diplomata z evropské země. Jeho jednání bylo v rozporu s rozkazy jeho nadřízených i s vojenskými a diplomatickými předpisy a úmluvami.

²⁰ *Stein, Y. Policy of Destruction – House Demolitions and Destruction of Agricultural Land in the Gaza Strip*, B'Tselem, Jerusalem 2002.

²¹ Viz např.: *Dudai, R. Trigger Happy – Unjustified Shooting and Violation of the Open-Fire Regulations during the Al-Aqsa Intifada*, B'Tselem, Jerusalem 2001.

Praktickým důsledkem takových akcí je velmi často ještě větší radikalizace palestinské společnosti a rostoucí frustrace mezi těmi Palestinci, kteří do žádných teroristických aktivit zapojeni nejsou. Pro úplnost doplňuji statistiku obětí násilí druhé intifády: 3 491 zabíjených Palestinců a 973 zabíjených Izraelců.²²

Oběti druhé intifády:

Období od 29. září 2000 do 30. září 2005	Na okupovaných územích	V Izraeli
Palestinci zabíjeni izraelskými bezpečnostními složkami	3 232	56
Palestinci zabíjeni izraelskými civilisty (hlavně osadníky)	41	–
Izraelští civilisté zabíjeni Palestinci	224	444
Členové izraelských bezpečnostních složek zabíjeni Palestinci	221	84
Občané cizích zemí zabíjeni Palestinci	15	32
Občané cizích zemí zabíjeni izraelskými bezpečnostními silami	10	–
Palestinci zabíjeni Palestinci	162	–

Pramen: B'Tselem

Na jaře 2002 zahájila izraelská armáda rozsáhlou operaci s kódovým jménem „**Obranný štít**“. Jednalo se hlavně o oblast palestinského města Džanín na Západním břehu, kde se nacházejí rozsáhlé utečenecké tábory, ze kterých proniklo do Izraele několik sebevražedných atentátníků. Při útoku došlo k těžkým bojům mezi izraelskými silami a Palestinci. Obě dvě strany utrpěly značné ztráty na životech a celá událost se následně stala předmětem dohod, zda kromě palestinských ozbrojenců nezahynulo i větší množství civilistů. Vyšetřování události kolem tzv. „Džaníngradu“, jak začala být celá akce některými novináři označována, naplnila na několik týdnů světová média. Následná rezoluce Valného shromáždění OSN útoky Izraele proti utečeneckému táboru v Džanínu odsoudila (Rezoluce ES-10/10 ze dne 7. května 2002). Masakr sice prokázán nebyl (než bylo umožněno vyšetřování, byla celá oblast na delší čas uzavřena izraelskou armádou), avšak kromě krátkodobého efektu operace vyostřila vzájemnou izraelsko-palestinskou nevěřivost a nezabránila ani dalším teroristickým akcím.²³

²² Viz <http://www.btselem.org/english/statistics/Casualties.asp>

²³ <http://www.bbc.co.uk/worldservice/programmes/battlejenn.shtml>

Největší sebevražedné atentáty spáchané palestinskými teroristickými organizacemi během druhé intifády:

Lokalita atentátu	Datum	Místo	Zodpovědná organizace	Počet obětí
Diskotéka „Delfinarium“	1. června 2001	Tel-Aviv	Hamás	21
Pizzeria „Sbarro“	9. srpna 2001	centrum Jeruzaléma	Hamás a Palestinský islámský džihád (PID)	15
Třída Ben Jehudy	1. prosince 2001	centrum Jeruzaléma	Hamás	11
Autobus linky 16	2. prosince 2001	Haifa	Hamás	15
Ultraortodoxní čtvrť Beit Jisra'el	2. března 2002	Jeruzalém	Brigády mučeníků od Al-Aksá	11
Kavárna „Moment Café“	9. března 2002	čtvrť Rechavija, Jeruzalém	Hamás	11
Masakr o židovském svátku pesach	27. března 2002	Park Hotel, Netanja	Hamás	30
Restaurace „Maca“	31. března 2002	Haifa	Hamás	15
Klub v Rišon Lecijon	7. května 2002	Rišon Lecijon	Hamás	16
Křižovatka u Meggida	5. června 2002	Meggiddo	PID	17
Křižovatka v Jeruzalémě	18. června 2002	Jeruzalém	Hamás	19
Kavárna Hebrejské univerzity	31. července 2002	Hora Skopus, Jeruzalém	Hamás	9
Autobus linky 841	21. října 2002	Wádí Ara	PID	14
Autobus linky 20	21. listopad 2002	Kirjat Menachem, Jeruzalém	Hamás	11
Autobusové nádraží v Tel-Avivu	5. leden 2003	Jižní Tel-Aviv	Brigády mučeníků od Al-Aksá	22

Autobus linky 37	5. březen 2003	Haifa	Hamás	17
Autobus linky 14A	11. červen 2003	centrum Jeruzaléma	Hamás	17
Autobus linky 2	19. srpen 2003	Jeruzalém	Hamás	23
Restaurace „Maxim“	4. října 2003	Haifa	PID	21
Autobus linky 19	29. února 2004	čtvrť Rechavija, Jeruzalém	Brigády mučeníků od Al-Aksá	11
Přístav v Ašdodu	14. březen 2004	Ašdod	Hamás a Brigády mučeníků od Al-Aksá	10
Město Beerševa	31 srpna 2004	centrum Beer Ševy	Hamás	16

Pramen: Wikipedia

Žena – sebevražedná atentátnice z Brigád Kassám

6.6 Likvidace šéfů Hamásu

V kontroverzní taktice mimosoudních likvidací se během druhé intifády Izraeli podařilo zlikvidovat některé nebezpečné teroristy, jako byli *Abú Hanúd*, *Atef Abaját* nebo *Salah Šihada*. Zároveň však bylo při těchto akcích zabito i náhodní lidé, kteří byli v době atentátu v jejich blízkosti.²⁴ Jako o jednom z potenciálních cílů kontroverzní taktiky se během druhé intifády mluvilo i o Jásiru Arafatovi. To sice znělo velmi efektně ve sdělovacích prostředcích, Izrael si však musel být dobře vědom mezinárodní politické neúnosnosti podobného kroku. Daleko reálnější cíl, než vůdce mezinárodně uznané autonomie se jeví šéfové a duchovní vůdce Hamásu. Hnutí bylo již delší dobu na seznamu teroristických organizací USA a Evropské unie.²⁵

K mírovému procesu 90. let zaujal Hamás ústy svého duchovního vůdce šejcha Jásína nekompromisní stanovisko: „*Takzvaná cesta miru ve skutečnosti žádným mírem není, a proto nemůže být náhradou za džihád a vzdor.*“²⁶ Jásín se stal u části Palestinců symbolem odporu nejen vůči Izraeli, ale i vůči pragmatické a sekulární OOP a jejímu předsedovi. Po Arafatovi byl nepochybně nejpopulárnější palestinskou osobností. Přestože byly Hamás a OOP spíše konkurující si organizace, mezi Arafatem i Jásínem byl vždy patrný vzájemný respekt.²⁷ Během druhé intifády se stal Jásín symbolem Hamásu – hlavního organizátora sebevražedných atentátů v izraelských městech. Konkrétní rozkazy a jejich technickou organizaci měli na starosti jiní. Kdyby však Jásín atentáty neposvěcoval, či s nimi nesouhlasil, nemuselo zdaleka docházet k takovému krveprolévání. Izraelci se pokusili šejcha několikrát zlikvidovat, ale teprve 22. března 2004 byli úspěšní. Jásín právě vyjížděl na invalidním vozíku z ranní modlitby v mešitě v městě Gaza. Raketa odpálená z izraelského vrtulníku kromě něj usmrtila i jeho syna a pět dalších lidí.

Jásínova smrt však radikální islamisty (nejen v Palestině) spíše posílila na úkor umírněných složek a vystupňovala touhu po pomstě a násilí na Izraelcích.²⁸ Teprve o několik týdnů později Izraelci zlikvidovali skutečně důležitého organizátora hnutí v pásmu Gazy – *Abdela Azize Al-Rantissiho* (1947). V hierarchii Hamásu

²⁴ Představu si lze udělat podle aktuální tabulky na stránkách <http://www.btslem.org/English/Statistics/Casualties.asp>, kde můžete mj. srovnat počet Palestinců, kteří byli terčem cílené likvidace a s čísly uvádějícími, kolik jich bylo při těchto akcích skutečně zabito.

²⁵ Americký seznam teroristických organizací najdete na adrese: <http://www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2003/31711.htm>

²⁶ *Sheikh Yassin. Spiritual figurehead*, BBC News, 30. 10. 2003.

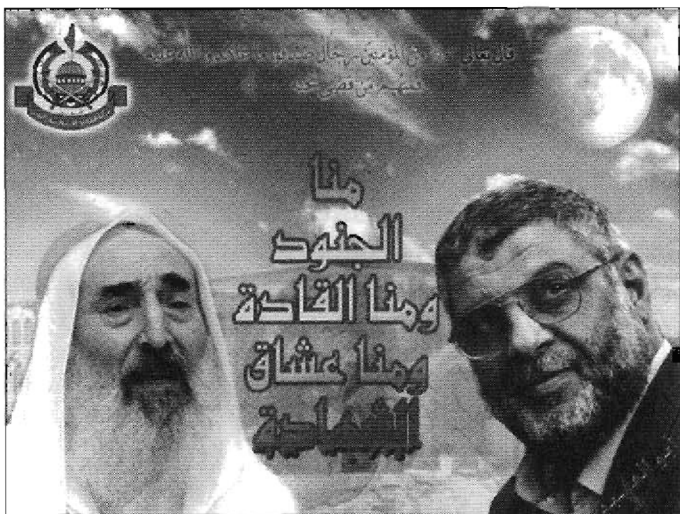
²⁷ Viz např. stanovy Hamásu a fotografie na <http://www.mpa.gr/specials/yassin/images/arafat-yassin.jpg>

²⁸ *Rubinstein. D.: Analysis – Hamas may be the only side to profit from Yassin's death*, Ha'aretz, 23. 3. 2004.

byl sice pod Jásínem, na rozdíl od něj ale nebyl duchovním vůdcem, ale jedním z ústředních mozků hnutí. Ačkoliv mezinárodní společenství, včetně USA, taktiku mimosoudních likvidací mnohokrát kritizovalo, Izrael tyto výtky už tradičně přešel bez odezvy.

Po ztrátách vůdčích postav hnutí došlo k jistému utlumení aktivit Hamásu. Vzhledem k taktice Hamásu se však zřejmě jedná jen o další *hudnu* (dočasné příměří). Nejen proto, že se nejvyšší vedení v čele s *Chálidem Mašálem* (1956) nachází v zahraničí²⁹, ale i proto, že mnozí Palestinci jsou v situaci, kterou Massimo Introvigne charakterizuje jako politické a kulturní zoufalství.³⁰ To pak některé z nich motivuje k tomu, že si zvolí smrt *šahída* („mučedníka“).

Hamás také začal po roce 2004 měnit svou taktiku a na rozdíl od dřívějších dob začal projevovat zájem o účast na různých demokratických procedurách v Palestinské autonomii (o tom blíže na str. 250).

Šejch Jásín a Abdel Azíz Rantíssi

²⁹ Chálíd Mašál žil do roku 2004 v Damašku, odtud pravděpodobně uprchl do Iránu.

Viz <http://en.wikipedia.org/wiki/Hamas>

³⁰ Introvigne, M.: *Hamás – Islámský terorismus ve Svaté zemi*, Vyšehrad, Praha 2003, str. 69.

Viz také *Khosrokhavar, F.: Les nouveaux Martyrs d'Allah*, Flammarion, Paris 2002.

6.7 Palestinské radikální skupiny během druhé intifády

Kromě tradičních teroristických skupin jako Brigády Kassám, spadající pod hnutí Hamás, nebo Palestinský Islámský džihád vznikly během druhé intifády také některé nové organizace. V této souvislosti je třeba zmínit organizaci **Brigády mučedníků od al-Aksá** (*Katá'ib šuhadá' 'al-Aqsá*). Na rozdíl od předešlých skupin se však nejedná o islamistickou organizaci. Její členové mají vazby na Arafatův Fatah. Tyto ozbrojené skupiny se účastní především přestřelk s izraelskou armádou, zorganizovaly však i některé sebevražedné atentáty, které byly až do té doby hlavní doménou Brigád Kassám. V souvislosti s napojením na Arafata bylo možné slyšet i o brigádách **Tanzím**, ozbrojeném křídle Fatahu. Tyto jednotky vznikly na popud samotného Arafata ještě v dobách tuniského exilu a měly sloužit především jako jeho osobní a stranická ochrana. I tyto jednotky organizovaly během druhé intifády ozbrojené útoky.

Násilnosti páchají i různé autonomně a regionálně působící odštěpené skupiny bývalých členů OOP (odštěpených třeba už před mnoha lety), které odmítají poslušnost palestinskému vedení právě v otázkách postoje vůči Izraeli. Jedná se mj. o představitele marxisticky orientovaných stran **Lidová fronta pro osvobození Palestiny (LFOP)** a **Demokratické fronta pro osvobození Palestiny (DFOP)** - viz str. 107. Obě tyto frakce tradičně nesouhlasí s mírovými dohodami s Izraelem, nicméně v průběhu let 1998 – 2000 pragmaticky přehodnotily své postoje. Jejich hlavní zdroj financí z Libye (přímo od Muammara Kaddáfího) totiž slábl, takže začaly alespoň tichou cestou v nepolitických otázkách spolupracovat s Palestinskou samosprávou. Izrael v době mírového procesu dokonce povolil návrat významných představitelů na palestinská území, včetně generálního tajemníka LFOP *Abú Ali Mustafy* (1938 - 2001). V průběhu intifády al-Aksá však rétorika těchto stran opět nabyla na radikálnosti. V této době začali členové LFOP páchat teroristické činy v rámci Izraele, avšak většinou neúspěšně, protože jim chyběla organizace, zázemí i finance Hamásu či Palestinského islámského džihádu. V odvetu za tyto akce izraelská armáda vypálila z helikoptéry dne 27. července 2001 na sídlo LFOP v Ramalláhu dvě přesně mířené rakety a zlikvidovala jejího generálního tajemníka Mustafu. Jako odvetu za smrt svého vůdce spáchali v říjnu 2001 členové nově zformovaných **Brigád Abú Alí Mustafy** atentát na radikálního izraelského ministra Rechavama „Gándhí“ Ze'eviho.

Izraelská strana po teroristických akcích pravidelně vyzývala palestinskou stranu, aby jejich pachatele, resp. organizátory zatkla a vydala Izraeli. Palestinci argumentují tím, že podle platných bezpečnostních dohod nemůže být o vydávání řeč a že viníci budou souzeni podle platného palestinského práva. Palestinské ve-

dení také čas od času pod vlivem situace vlastní radikály zatýkalo, dělo se tak často i formou domácího vězení, uložením povinnosti denního hlášení na policejní stanici či pouhým několikadenním zadržením a následným propuštěním (což Izrael nazýval „politikou otáčivých dveří“). Silný mezinárodní tlak následující obvykle po palestinských atentátech občas přinutil Jásira Arafata k aktivitě: Například nařídil palestinské policii zatknout větší počet významnějších islamistických aktivistů, nařídil zavřít vybrané kanceláře Hamásu a Palestinského islámského džihádu a dal zlikvidovat některé dílny na výrobu výbušnin. Někdy ale nebylo v silách palestinské policie významné extremisty zatknout, protože jejich ochranka byla početnější a lépe vyzbrojená než policisté.

Kritika Jásira Arafata, že během druhé intifády nevyvíjel pro zatýkání palestinských extremistů dostatek úsilí, ba dokonce někdy k radikalismu podněcoval, je do jisté míry oprávněná. Na druhé straně byl Arafat pod značným tlakem vlastních lidí a radikálů. V situaci, kdy každou chvíli docházelo k obsazování palestinských měst izraelskou armádou, by šlo pro podobné kroky stěží získat podporu třeba jen umírněných frakcí. Navíc izraelská armáda izolovala jednotlivé palestinské lokality, takže bylo jen stěží možno postupovat koordinovaně. Některé z útoku palestinských teroristů byly velmi dobře organizované, nezanedbatelné množství z nich lze však označit jako individuální akce, které nemohl Arafat ani nikdo jiný ovlivnit. Izrael během intifády uvalil na Arafata domácí vězení, takže palestinský prezident nemohl opustit své sídlo *Muqata* v Ramalláhu. Toto sídlo nechala izraelská vláda v roce 2002 z větší části rozbořit.³¹

Graffiti s „mučedníky“ (Gaza, 2001)

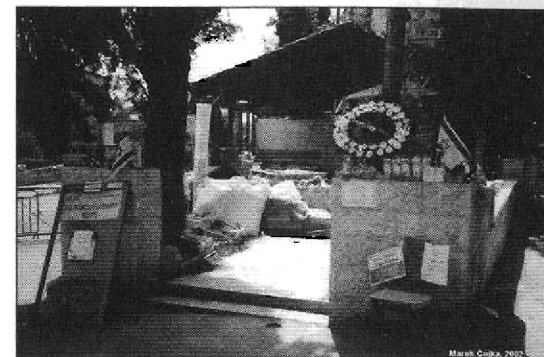
Na plakátu Atef Abaját – člen Palestinského islámského džihádu (Betlém, 2001)

³¹ BBC News: Ramallah in ruins, 24. 9. 2002.

6.8 Hospodářská situace

Izraelské protiteroristické vojenské operace často kritizovala Evropská unie (EU), a to hlavně proto, že do obnovy Palestinské samosprávy investovala značné finanční částky. Evropský komisař pro vnější vztahy *Chris Patten (1944)* se nechal počátkem roku 2002 slyšet:

„Ptáme se, zda opravdu přispívá k bezpečnosti to, když se zničí vše, co se snažíme podpořit pomocí Evropské unie.“³² Palestinská samospráva, pro kterou je EU hlavním zdrojem financí, obdržela mezi lety 1999 až 2001 přibližně 467 milionů euro z evropských prostředků.³³ Izrael však často EU obviňoval, že z těchto peněz je financována protiizraelská činnost. Je skutečně možné, že se část prostředků nedostala tam, kam měla. Stěží lze ale toto klást za vinu přímo EU a likvidovat stavby a infrastrukturu, které evidentně k teroristickým účelům nesloužily.

Jeruzalémská kavárna nedlouho po sebevražedném atentátu (2001)

I přes značně velkorysou podporu Palestinské autonomie od EU i jiných subjektů (zemí arabského světa, USA, OSN a různých nevládních organizací z celého světa)³⁴ se Palestinci dlouhodobě nacházejí v tíživé hospodářské krizi. To značně přispívá k příklonu významné části obyvatel k různým radikálním seskupením. Mechanismus posilování extremistů a populistů je podobný jako v době velké hospodářské krize v Evropě, která tolik pomohla vzestupu Adolfa Hitlera. Lidé jsou propadem své životní úrovně frustrováni, ztrácejí sebevědomí a stávají se snadnou kořistí populistů a extremistů. Nelze se pak divit tomu, že mezi méně vzdělanými skupinami palestinského obyvatelstva získává Hamás na popularitě. To jen umocňuje fakt, že toto hnutí není jen čistě teroristickou organizací, ale má

³² Mocek, M.: EU odmítá ničení majetku Palestinců, MF Dnes, 24. 1. 2002.

³³ Rovněž pro Izrael je EU důležitý obchodní partner, neboť 40 % jeho dovozu pochází z EU a 30% vývozu směřuje do EU.

³⁴ Roční ekonomická pomoc Palestincům ze strany USA se pohybuje kolem 100 milionů dolarů. V případě americké pomoci Izraeli se roční částka pohybuje kolem 1,8 miliardy dolarů ve vojenské pomoci a 1,2 miliardy dolarů v hospodářské pomoci. Viz také tabulka na str. 238.

i své civilní křídlo, které se snaží prostým Palestincům pomáhat různými sociálními aktivitami. Navíc není ani tolik zkorumpované jako oficiální palestinské složky, v jejichž čele stál do roku 2004 Jásir Arafat.

Pro ilustraci ještě několik čísel: Téměř dva milióny Palestinců žijí na pokraji chudoby a je mezi nimi přibližně padesátiprocentní nezaměstnanost. V některých místech – především v pásnu Gazy – dosahuje úrovně až sedmdesáti procent.³⁵ Výkonnost palestinské ekonomiky poklesla během intifády o desítky procent. Velký propad byl zapříčiněn také faktem, že mnoho Palestinců, kteří dříve dojížděli za prací do Izraele, během intifády práci ztratilo.

V průběhu druhé intifády bylo vybudováno na jihu pásma Gazy, hlavně v Rafahu, množství podzemních tunelů, kterými byly do Gazy pašovány z Egypta jednak zbraně a munice, ale také věci denní potřeby, které mezi Palestinci chyběly – náhradní díly k autům, elektrospotřebiče, oděvy, cigarety apod. Mezi srpnem 2000 a květnem 2004 se izraelské armádě podařilo zlikvidovat devadesát takovýchto tunelů (hlavně v rámci Operace „Duha“, která proběhla v květnu 2004).³⁶

Také Izrael se díky druhé intifádě dostal do ekonomicky tíživé situace, i když ne tak kritické jako u Palestinců. Stupňování konfliktu, z toho vyplývající obavy zahraničních investorů, obrovské investice do armády a bezpečnostních složek, rapidní odliv turistů – to vše jsou faktory, které způsobily rozsáhlý ekonomický propad. Takový pokles HDP jako během druhé intifády zaznamenal Izrael naposledy v roce 1953.³⁷ Nezaměstnanost v zemi se vyšplhala téměř na dvacet procent. Izraelský stavební průmysl přišel o více jak 55 000 palestinských dělníků a turismus v zemi poklesl o padesát procent.

Krizе obou ekonomik a zhoršování izraelsko-palestinského konfliktu na sebe navzájem působí. Pro úplnost je však nutné podotknout, že vnitřní problémy nejsou jediným faktorem, který působí propad zdejších hospodářství. Globální recese, vývoj americké ekonomiky spolu s obecným poklesem v sektoru špičkových technologií má rovněž silný vliv. Právě kvůli ní utrpělo nejlukrativnější odvětví izraelské ekonomiky – průmysl špičkových technologií – značné ztráty. Liberalizace a globalizace izraelské ekonomiky v devadesátých letech učinily zemi mnohem více závislou na vývoji světového hospodářství.

³⁵ Viz např. webová stránka organizace PECDAR - *Palestinian Economic Council for Development and Reconstruction* (<http://www.pecdar.org/>); jen ročenka CIA na adrese <http://www.cia.gov/> uvádí průměrnou 40% nezaměstnanost v Palestině v roce 2000 (před vypuknutím druhé intifády).

³⁶ Čejka, M.: *Krvavá Duha nad Gazou*, Respekt č. 23, 2004.

³⁷ Bassok, M.: *Intifada so far has cost economy NIS 35 billion*, 20. 1. 2003, Ha'aretz.

6.9 Diplomacie na Blízkém východě – USA a další hráči

„Lituji, pánové, ale musím vyhovět statisícům lidí, kteří si přeji zdar sionismu. Mezi svými voliči statisíce Arabů nemám.“

*Harry Truman*³⁸

Nejdůležitějším zahraničně politickým hráčem v regionu jsou dnes bezkonkurenčně Spojené státy americké. Vliv USA převážil na Blízkém východě teprve v šedesátých a sedmdesátých letech. Po šestidenní válce využily Spojené státy francouzské embargo na dovoz zbraní do židovského státu a rozvinuly své zbrojní dodávky i ekonomickou podporu Izraele. Takovýto spojenec byl pro USA velmi vítaný, neboť zatímco americké ropné společnosti expandovaly v Saudské Arábii a ve státech Zálivu, byly především Egypt a Sýrie se svými úzkými svazky se Sovětským svazem považovány za hrozbu americkým zájmům. Izrael se stal z pohledu USA důležitou základnou v boji proti komunismu. Americká politika na Blízkém východě byla během studené války prakticky vždy proizraelská (snad s výjimkou období 1953 – 1961, kdy byl prezidentem *Dwight David Eisenhower*), přičemž se snažila za pomoci ekonomických faktorů udržet na své straně i některé arabské režimy a zmírnit napětí mezi nimi a Izraelem. Po vypovězení sovětských poradců z Egypta v roce 1972 a po Jomkippurské válce v roce 1973 začaly USA s již zmiňovanou kyvadlovou diplomacií (viz str. 147), která vyústila nejen v posílení vazeb USA a Egypta (Egypt se stal druhým největším příjemcem americké pomoci – hned po Izraeli), ale také k podepsání mírové smlouvy mezi Izraelem a Egyptem v roce 1979. Téhož roku přišly Spojené státy o spojence v Íránu, neboť zdejší prozápadní šáh byl svržen a na jeho místo se dostal teokratický režim ajatolláha Chomejního. Jedním z jeho hesel se stal slogan „*Ani Západ, ani Východ!*“³⁹

³⁸ Tato slova pronesl americký prezident v roce 1945 ve svém projevu k americkým velvyslancům v arabských zemích. Citováno podle *Chapman, C.: Či je země zaslíbená? Pokračující krize mezi Izraelem a Palestinci*, Volvox Globator, Praha 2003, str. 70–71.

³⁹ Východem byl v tomto případě samozřejmě sovětský blok. V irácko-iránské válce pak nejen Sovětský svaz, ale i USA a Francie pragmaticky podpořily právě totalitní irácký režim Saddáma Husajna. Po irácké invazi do Kuvajtu v roce 1990 však naopak USA společně s mezinárodní koalicí států na Irák zaútočily. Viz *Sela, A.: The Continuum Political Encyclopedia of the Middle East*, Continuum, New York, London, 2002, str. 395.

I **Sovětský svaz** se po celou dobu studené války snažil na Blízkém východě angažovat. Poté, co nevyšel plán dostat na svou stranu Izrael, zaměřil se na podporu některých arabských režimů, které bojovaly proti „západnímu imperialismu“ – hlavně pak Egypta a Sýrie, tedy i hlavních nepřátel Izraele. Do sovětského vlivu se však dostaly i další blízkovýchodní země jako Irák, Alžírsko, Jemen, Libye, Somálsko a Súdán. Sovětský svaz dodával těmto zemím zbraně, cvičil jejich důstojníky, stavěl zde továrny a přehrady apod. Během Šestidenní války a po ní se souboj mezi Východem a Západem na Blízkém východě značně vyostřil. Sovětský svaz vrhl do této oblasti ještě více svých zbraní, poradců, vojáků a začal také pragmaticky podporovat OOP. Počátek sedmdesátých let byl vrcholem sovětského angažování se v oblasti. Následný příklon Sadatova Egypta k Západu sovětský vliv na Blízkém východě značně oslabil, k čemuž přispěla i globální politická situace v osmdesátých letech. Když ve stejné době zaměřil Sovětský svaz svou pozornost na nejvýchodnější region této oblasti – Afghánistán, skončil tento jeho pokus velkým fiaskem. To vše společně s vnitropolitickými problémy a prohrou Sovětského svazu ve studené válce nakonec vedlo k jeho rozpadu. Spojené státy zůstaly na Blízkém východě v roli jediné supervelmoci prakticky bez konkurence. Paralelně však byl ve stejný čas dovršován základ budoucího konfliktu, který by bylo možné zjednodušeně nazvat **Západ versus radikální islamisté**. Právě v Afghánistánu totiž Západ (a hlavně USA) spoluinicioval proces, který se obrátil proti němu. Mnozí z mudžáhidů, jimž byly dodány sofistikované americké zbraně na džihád proti skomírajícímu Sovětskému svazu, se o několik let později stali základem bojovníků džihádu proti Západu.

Mudžáhidové

Arabský termín *mudžáhid* (v plur. *mudžáhidúna*) lze volně přeložit jako bojovník svaté války či svatý válečník. Ještě Ronald Reagan mluvil o afghánských mudžáhidech jako o „*bojovnících míru ... ochraňujících principy nezávislosti a svobody, která je základem světové bezpečnosti a stability*.“⁴⁰ Po porážce Sovětského svazu se tyto „bojovníci svobody“ stali protagonisty rozsáhlé a krvavé klanové války v Afghánistánu. Ta byla doprovázena soubojem dvou hlavních mudžáhidských bloků – Talibanu a Severní aliance. Právě v tomto prostředí se velice dobře zorientovali význační organizátoři a sponzoři mudžáhidských operací jako Usáma Bin Ládín a další. Právě ti položili základ současným nejobávanějším teroristickým organizacím a aktivitám.

⁴⁰ <http://en.wikipedia.org/wiki/Mujahideen>

Většina arabských států dnes uznává, že USA jsou jedinou silou na světě, která má díky svému politickému, ekonomickému a strategickému vlivu na Blízkém východě v rukou karty, které nikdo jiný nemá. Na druhé straně jsou frustrovány americkým povrchním a zjednodušeným viděním arabsko-muslimského světa, zmínkami o nových křížových výpravách, střetech civilizací, dlouhodobě nekriticky proizraelskou politikou aj. To vše silně rozdmýchává vášně ve velice emotivním arabském světě. Snaží se proto vtáhnout do hry jiné strany – OSN, Evropskou unii, ale i Rusko a Velkou Británii. Zatím nepřilisi úspěšně.

Ve Spojených státech působí také velká řada organizací, jejímž cílem je podpora Izraele. Termínu **proizraelská lobby** v tomto případě používají někdy i samy tyto organizace, např. největší z nich – AIPAC (*The American Israel Public Affairs Committee*).⁴¹ Tato sdružení jsou diferencovaná. Některá podporují nejkontroverznější aktivity židovských osadníků a jiná se naopak snaží stimulovat izraelsko-palestinský dialog. Když začal v devadesátých letech americký *New Israel Fund* podporovat mírový proces, američtí židovští radikálové položili do jeho blízkosti bombu.

I americká pro-izraelská politika však prochází určitými proměnami. Částečně souvisí s rozdíly mezi demokratickými a republikánskými prezidenty. Vítězství George Bushe jr. v prezidentských volbách se projevilo útlumem v přístupu americké zahraniční politiky k izraelsko-palestinskému konfliktu, a to nejen ve srovnání s možná až hyperaktivní rolí jeho předchůdce Billa Clintona. Přestože z americké strany zazněla na Šaronovu exekutivu, či přímo na osobu premiéra, nejednou kritika, George Bush jr. mu nakonec vždy nechal volné ruce. Není tomu jinak i v době, kdy se v ústředním zájmu USA ocitl Irák.

Vedle USA mají své slovo na současném Blízkém východě i **Evropská unie, Rusko a OSN**. Ani jeden z nich však dnes nemůže vyvážit zdejší roli USA. Také samotné **arabské státy** a organizace se občas pokoušejí vyvíjet diplomatické aktivity k řešení konfliktů na Blízkém východě. Velká pozornost byla věnována např. **mírové iniciativě saúdského korunního prince Abdalláha**, kterou tehdejší následník trůnu (a nyní saúdskoarabský král) prezentoval na sum-

Král Abdalláh II. a jeho předchůdci na jordánském trůně, Ammán 2002

⁴¹ Viz <http://www.aipac.org> Mezi další organizace, které v USA lobbují pro Izrael, případně brojí proti antisemitismu, antisionismu apod., patří *Anti-Defamation League (ADL)*, *B'nai Brith (BB)*, *Jewish Council for Public Affairs (JCPA)*, *The Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations*, *Labour Friends of Israel*, *New Israel Fund* a další.

mitu představitelů arabských zemí v Bejrútu v březnu 2002.⁴² Na základě tohoto plánu by se Izrael stáhl na hranice před rokem 1967, byl by umožněn návrat palestinským uprchlíkům a vznikl by samostatný Palestinský stát s hlavním městem Východní Jeruzalém. Za těchto okolností by arabské státy navázaly s Izraelem plné diplomatické vztahy včetně bezpečnostních záruk. Svět tuto nabídku přijal jako dosud jeden z nejpozitivnějších návrhů ze strany arabských států. Ty by se totiž nejen de facto, ale i formálně smířily s existencí Státu Izrael a navázaly s ním standardní diplomatické vztahy. Izrael však reagoval na návrh zdrženlivě. Návrat před hranice z roku 1967 by mimo jiné znamenal likvidaci všech židovských osad postavených na palestinských územích za posledních pětatřicet let.

V roce 2002 se po dlouhé době objevil plán na znovuoživení mírového procesu. Vznikl ze spolupráce čtveřice zvané Kvartet – Spojených států, Evropské unie, OSN a Ruska – a byl nazván **Road map for peace** (česky někdy „Cestovní mapa“). Ve třech fázích měl ukončit izraelsko-palestinské násilí, usnadnit provedení politických reforem v Palestinské autonomii, zmrazit výstavbu židovských osad, oživit mírový proces a po vyřešení otázek Jeruzaléma, palestinských uprchlíků a židovských osad usnadnit do roku 2005 vznik Palestinskému státu po boku Izraele.⁴³

Křesťanští sionisté v USA

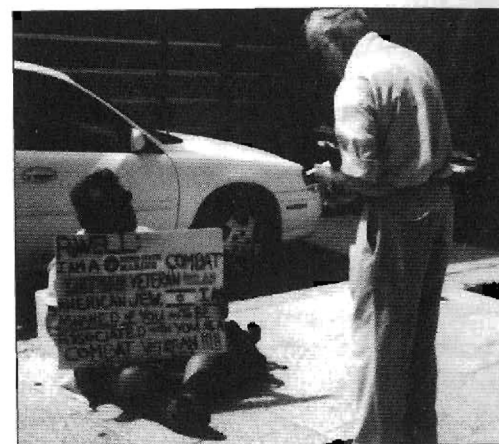
Je trochu paradoxní, že nejskalnější příznivci Izraele v USA nepocházejí z řad amerických Židů, ale spíše křesťanů. Jsou to hlavně bigotní evangelikální skupiny, jejichž sionismus má mesianistický podtext. Na USA i Izrael pohlížejí jako na výjimečné a Boží státy, navíc společně bojující proti „neznabohům - muslimům“ (v jejich pojetí). Tito křesťané také usilují o návrat Židů do Svaté země. Věří totiž, že to uspíší příchod Ježíše Krista na Zemi. Je paradoxní, že někteří izraelští židovští radikálové s těmito americkými křesťanskými fundamentalisty navazují různé formy spolupráce. I přesto, že evangelikálové věří, že až přijde Soudný den, budou muset Židé na Sióně buď přijmout křest, nebo budou zavrženi. Tento „drobný detail“ však fundamentalisté na obou stranách zatím neřeší. Není bez zajímavosti, že nezanedbatelný vliv mají křesťanští sionisté na současného prezidenta George W. Bushe. Někdy bývají tyto proudy nazývány *nová křesťanská pravice* a zastávají značně nekompromisní postoje i v jiných oblastech: Jsou odpůrci potratů, zastánci trestů smrti a vystupují proti liberalismu všeho druhu. Na rozdíl od amerických Židů, kteří jsou tradičními voliči demokratů, jsou bigotní američtí křesťané vesměs stoupcí republikánů.

⁴² <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/arabplan.html>

⁴³ Viz znění Road map na stránkách <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2003/20062.htm>

Road map se stala zvláště po válce v Iráku hlavním opěrným bodem americké zahraniční politiky na poli izraelsko-palestinského konfliktu.⁴⁴ Po dlouhé době se také objevil určitý konzistentnější diplomatický pokus o zastavení kolotoče násilí. Participace Spojených států na něm byla nadějí, že budou obě strany přinuceny k větší aktivitě. Nebylo však možné přehlédnout, že se jedná o harmonogram, u kterého bylo zjevné, že jeho časový naplnění není možné dodržet. Nesmírně komplikované otázky permanentního statusu, které se nepodařilo vyřešit během mnoha desetiletí, mohly být stěží rozuzleny během tří let. Road map ale přinesla alespoň dílčí hmatatelné pozitivní změny – Palestinci pod jejím tlakem zřídili novou funkci premiéra, došlo ke schválení prozatímní palestinské ústavy a byly částečně zreformovány přebujelá palestinská bezpečnostní složky.

V souvislosti s Road map se 4. června 2003 konalo v jordánské Akabě oficiální setkání vysokých blízkovýchodních představitelů, kterého se zúčastnil i americký prezident Bush, izraelský premiér Ariel Šaron, nový palestinský premiér Mahmúd Abbás⁴⁵ a jordánský král *Abdalláh II. (1962)*. Palestinský prezident Arafat, který celý rok strávil obklíčen ve svém sídle v Ramalláhu, na schůzku pozván nebyl. To bylo také výrazem změny v přístupu mezinárodního společenství k osobě Arafata. Měla tak vyjadřovat jeho marginalizaci. První palestinský premiér následně strávil většinu svého krátkého funkčního období v mocenském boji s Jásirem Arafatem. Ten totiž vytrvale odmítal vzdát se svého dominantního postavení v Palestinské autonomii. Abbás nakonec odstoupil a byl vystřídán Ahmadem Kurájou. Izraelci pokračovali ve vojenských akcích na palestinských územích a nedošlo ani k evakuaci osad tak, jak to požadoval mírový plán.

Válečný veterán protestuje proti návštěvě Colina Powella v Izraeli

⁴⁴ Plett, B.: *Gearing up for the „Road map“*, BBC World, 7. 4. 2003. Kompletní znění Road map najdete např. na stránce http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/2989783.stm

⁴⁵ Mahmúd Abbás společně s izraelským politikem Josi Bejlinem vypracovali již v roce 1995 tzv. Základ pro uzavření jednání o permanentním statusu mezi Izraelem a OOP (*Framework for the Conclusion of a Final Status Agreement Between Israel and the PLO*), známý jako **Plán Abú Mázem – Bejlin**, ve kterém se projednává mj. otázka Jeruzaléma jako hlavního města dvou států.

George Bush jr. a izraelsko-palestinský konflikt

V důsledku zahraniční politiky administrativy George W. Bushe po 11. září 2001 se prohlubuje zjednodušený pohled na Blízký východ inspirovaný nejslavnějším dílem Samuela Huntingtona⁴⁶: USA a Izrael jsou výspy západní křesťansko-židovské civilizace (či dokonce Bohem vyvolené národy), navíc spojené bojem proti teroru, od nichž se ostatní mají co učit, zatímco arabské a muslimské regiony jsou plné autokratických a archaických režimů, jimž je potřeba ukázat správnou cestu. Je to jistě částečně pravda, ale k pochopení mechanismů fungování Blízkého východu a na jeho reformu z vnějšku to zřejmě stačit nebude.

Všichni soudobí američtí prezidenti byli vždy více na straně Izraele než na straně jeho protivníků, což se může jevit jako pochopitelné. Jsou zde však určité rozdíly mezi nedávnou minulostí a současnými izraelsko-americkými vztahy. Pokud se v 70. a 80. letech postavil do čela Izraele některý politický jestřáb (Menachem Begin či Jicchak Šamir), americká diplomacie při jejich kontroverzním počínání nešetřila kritikou. Reagan, Bush st. či Clinton neváhali pohrozit Izraeli přerušením americké pomoci, pokud bude ve výstavbě osad pokračovat. George W. Bush si však s Arielem Šaronem i přes jeho radikálnost a kontroverze velmi dobře rozumí. V jednom ze svých projevů nazval Šarona „mužem míru“.⁴⁷ Stal se tak prvním americkým prezidentem, který oficiálně podpořil ponechání některých židovských osad na Západním břehu.⁴⁸ Je to možná příznakem toho, že se hlavní proud politiky jistým způsobem nezdikalizoval jen v Izraeli, ale také v USA.

Současné (z 26. května 2005) oficiální stanovisko amerického prezidenta k izraelsko-palestinským vztahům zní: „*Jakákoliv dohoda o konečném statusu musí být dosažena jednáním mezi oběma stranami a změny v liniích příměří z roku 1949 musí být vzájemně schváleny. Realizovatelné dvoustátní řešení musí zaručit soudržnost Západního břehu; stát složený z roztržštěných území nebude fungovat. Je také třeba, aby byly vybudovány smysluplné vazby mezi Západním břehem a pásmem Gazy. To je dnešní postoj Spojených států a bude to i postojem Spojených států v okamžiku, kdy se bude jednat o permanentním statusu.*“⁴⁹

⁴⁶ Huntington, S.: *Střet civilizací – boj kultur a proměna světového řádu*, Rybka Publishers, Praha 2001.

⁴⁷ Viz např. http://www.logosjournal.com/issue_3_3/shlaim.htm

⁴⁸ Dopis, který předal Šaronovi 14. dubna 2004. Ve stejném dopise také odmítl návrat palestinských uprchlíků.

⁴⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Disengagement_plan

Na sklonku roku 2003 zorganizovali opoziční izraelští a palestinští politici Josi Bejlin a Jásir Abed Rabbo bez pověření svých vlád v Ženevě alternativní mírová jednání.⁵⁰ Podle tzv. **Ženevské dohody** se budoucí Palestinský stát má rozkládat na devadesát osmi procentech Západního břehu a pásma Gazy, v arabských částech Východního Jeruzaléma včetně Chrámové hory, přičemž Zed' náků by zůstala pod správou Izraele. Palestínští uprchlíci by měli až na výjimky právo vrátit se pouze do Palestinského státu, nikoliv do Izraele. Dohoda také navrhuje, aby hranice mezi oběma státy v počátečním období zajišťovaly mnohonárodnostní síly.⁵¹

Jak se dalo předpokládat, dohodě se nepodařilo získat oficiální podporu ani palestinské, ani izraelské vlády. Velmi tvrdě byla dohoda odmítnuta zvláště Šaronovou administrativou. Tehdejší americký ministr zahraničí *Colin Powell* (1937) však projevil vůli se s jejími autory setkat.

⁵⁰ V září 2002 vypracovali obdobnou dohodu *Ami Ajalon* (1945), bývalý izraelský admirál a šéf domácí kontrarozvědky Šin Bet a *Sari Nusajbe* (1949), rektor univerzity Al-Kuds v Jeruzalémě. Tento návrh, nazývaný *Hlas lidu*, od té doby podepsalo několik desítek tisíc lidí na izraelské i palestinské straně.

⁵¹ Ženevské dohodě se detailně věnuje politolog *Pavel Barša* v článku *Zachraňme sionismus* (Lidové noviny, 8. 11. 2003). Viz také *Leyne, J.: Geneve Accord Steals Lighthouse* (6. 12. 2003), http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/3296077.stm

K tabulce na str. 238:

Pramen: <http://guardian.150m.com/palestine/us-aid-to-israel.htm>

Sestavil *prof. Thomas R. Stauffer*, specialista na hospodářství Blízkého východu, Harvard University a Georgetown University's School of Foreign Service.

Detailní rozbor amerických výdajů souvisejících s blízkovýchodním konfliktem od druhé světové války (podle hodnoty amerického dolaru v roce 2002)

Druh výdaje	Událost	Mezisoučet v USS	Celkem v USS
Politické a vojenské krize			1, 22 – 1, 52 tisíc mld.
	1956 Suezská krize	minimální	
	1967 Šestidenní válka	min. 40 miliónů	
	1973 Jomkippurská válka	750 – 1050 mld.	
	Ztráta HDP	300 – 600 mld	
	Dopad cen importu	min. 450 mld.	
	1978 1978 Íránská revoluce a irácko-iránská válka	350 mld.	
	1990-91 Válka v Zálivu	80 mld.	
Hospodářská a vojenská pomoc			867 miliard
	Celkově v regionu (rozpočtově)	808 mld.	
	Izrael	247 mld.	
	Egypt	139 mld.	
	Turecko	159 mld.	
	Jordánsko	25 mld.	
	ostatní	269 mld.	
	Západní břeh a Gaza	1 mld.	
	Peacekeeping	2 mld.	
	Ad hoc podpora Izraele		
Přednostní kontrakty		40 mld. (odhad)	
Slevy na zbraně		nezjištěno	
Izraelské strategické ropné rezervy		3 mld.	
Záruky na půjčku		10 mld.	
Záruky na ropné dodávky		Až do 3 mld./měsíc	
	Podpora projektu letounu Lavi a další projekty	3 mld.	
Pomoc okrajovým regionům	Súdán, Etiopie a Eritrea, Kavkaz a Střední Asie, Somálsko a ostatní země v jihozápadní Asii		32 mld
Podpora Izraele ze soukromých zdrojů			40 – 50 mld.
Americký podíl na multilaterální pomoci			10 mld.
	Turecko	7 mld.	
	UNRWA	3 mld.	
Energetická soběstačnost			381 mld. (min)
Ochrana ropných dodávek ze Zálivu			přibl. 40 mld
CELKEM (minimální odhad)			2,6 – 2,9 tisíc mld.

6.10 Výstavba bariéry

„Bude velmi těžké vytvořit důvěru mezi Palestinci a Izraelci, pokud se skrze Západní břeh bude klikatit zeď.“

George Bush jr.⁵²

Na jaře 2002 začala izraelská média informovat o výstavbě tzv. bezpečnostní bariéry. Ta měla oddělit Západní břeh od Izraele, podobně jako tomu bylo už delší dobu v případě pásma Gazy. Jako hlavní účel této stavby Izrael deklaroval zabránění průniku palestinských teroristů do Izraele. Paradoxně tento návrh zpočátku nevyvolal odpor Palestinců. Ti se totiž domnívali, že by bariéra mohla v budoucnu sloužit jako vymezení hranice samostatného státu. Projekt bezpečnostní zdi se stal i programem umírněnějších politických uskupení před blížícími se parlamentními volbami v Izraeli. Proti zamýšlené zdi ale začali protestovat izraelská osadníci, kteří se obávali, že by zůstali na její „špatné“ straně odříznuti od Izraele.

Ve světovém tisku se začalo mluvit o zdi, což ale nebylo přesné. Na většině úseků se totiž nejedná o zeď v pravém slova smyslu. Vysoká betonová bariéra s pozorovacími a palnými věžemi je jen kratší součástí projektu. Většina úseků je tvořena plotem s elektronickými čidly a na některých místech také hlubokým příkopem.

Šaronova vláda nepojala výstavbu bariéry v duchu „zelené linie“ (tedy hranice Západního břehu po Šestidenní válce v roce 1967), ale na mnoha místech za tuto linii výrazně přesáhla směrem na palestinská území. Vyvolala tak dojem, že chce de facto připojit k izraelskému území některé židovské osady a jejich okolí.⁵³

Palestinský plakát protestující proti výstavbě separační bariéry (Betlém, 2004)

⁵² Corera, G.: *Sharon and Bush fence over roadmap*, BBC News, 29. 7. 2003.

⁵³ Např. osady Alfe Menaše (5 000 obyvatel), Oranit (5 100), Ša'are Tikva (3 500), Elkana (3 000), Zufin (900) a některé další. Pramen: *Leim, Y.: Behind the Barrier*, B'Tselem, JerusaLEM 2003, viz také http://www.b'tselem.org/English/Separation_Barrier

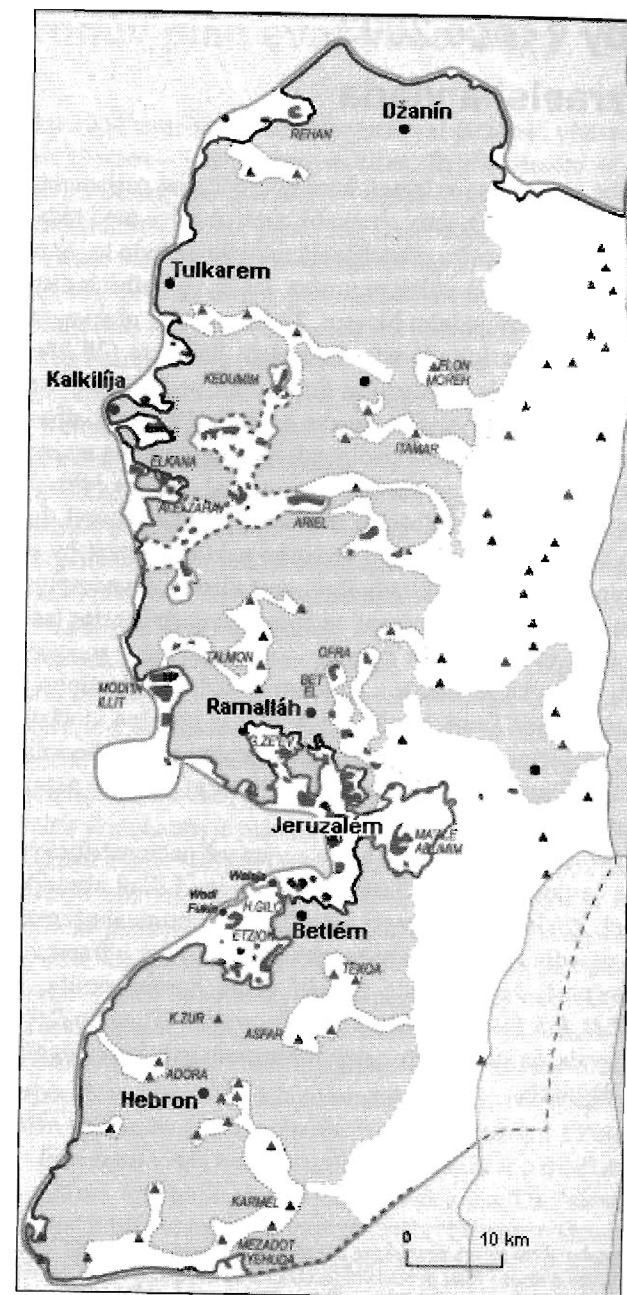
Ani to však není největší kontroverze. S vůlí Izraele připojit některé osady je možné realisticky počítat. Více závažnější je, že kromě těchto osad je bariérou k izraelskému území prakticky připojena i řada palestinských vesnic, přestože by řada z nich mohla zeď i s ohledem na osady obejít. Konkrétně se jedná o třináct obcí s téměř 12 000 obyvateli. Mnoha Palestincům bariéra zkomplikovala jejich život, neboť rozdělila jejich pozemky, oddělila vodní zdroje apod.⁵⁴

Připojení palestinských obcí k izraelskému území může jen stěží mít bezpečnostní charakter. Naopak, projekt zdi v navržené podobě se stal terčem kritiky spojenců Izraele včetně USA. Podle izraelské organizace B'Tselem ovlivní stavba bariéry negativně životy 200 000 Palestinců. Velké město Kalkilija s téměř 40 000 obyvateli se stane po jejím dokončení jednou velkou ohraničenou enklávou, do níž bude přístup skrze jediný izraelský checkpoint.⁵⁵

Pokud by byla zeď, plot či jiná fyzická bariéra lépe koncipována a respektovala by alespoň z větší části hranice z roku 1967, mohla by určitě zvýšit bezpečí mnoha Izraelců, kteří by tak byli lépe chráněni proti průniku teroristů. Mohla by mít však efekt i z dlouhodobého hlediska. Do jisté míry by totiž mohla pomoci Palestincům pevně vytýčit hranice budoucího státu. Zeď v současné podobě prosazovaná Šaronovým kabinetem však může v budoucnu přinášet další komplikace.

⁵⁴ Mezi největší z nich patří městečka Bart'a aš-Šarkija (3 200 obyvatel), Nazlat 'Issa (2 300) a Baka aš-Šarkija (3 700). Pramen: *Lein, Y.: Behind the Barrier*, B'Tselem, Jerusalem 2003.

⁵⁵ Viz také *Safaříková, K.: Země proti atd zdi*, Respekt č. 32, 4.–10. 8. 2003.

Plán výstavby izraelské separační bariéry

6.11 Volby v roce 2003 a nová izraelská vláda

V průběhu druhé intifády se v Izraeli konaly předčasné parlamentní volby. Byly vyhlášeny na 28. leden 2003, tedy o několik měsíců dříve před řádným termínem. Velkou změnou oproti několika předcházejícím volbám bylo to, že po deseti letech byla v Izraeli zrušena přímá volba premiéra, takže ve volbách disponoval každý oprávněný volič už pouze jedním hlasem. Žádné zásadní překvapení se nekonalo a vítězem se stala strana Likud vedená Arielem Šaronem (38 křesel, dříve 19). Naopak Strana práce spolu s ostatními formacemi podporujícími mírový proces dosáhla vůbec nehoršího výsledku ve své historii (19 křesel, dříve 26). Lze jen spekulovat o tom, jak by strana dopadla, kdyby neopustila na podzim 2002 Vládu národní jednoty a jejím novým předsedou se nestal *Amram Mitzna (1945)*.⁵⁶ Ten zanedlouho po neúspěšných volbách z místa předsedy odstoupil. Je zjevné, že na ústupky, které Strana práce pod jeho vedením nabídla a které by politiku izraelských vlád alespoň částečně přiblížily Rabinově vládě v devadesátých letech, izraelská veřejnost odmítla. Do čela strany se opětovně dostal nestor izraelské politiky Šimon Peres. Byla to však volba z nouze – strana nemá v současné době žádné silné osobnosti a potýká se nadále s odlivem voličů. Neoficiálním vítězem voleb se stala sekulární strana *Šinuj*, která nebyla tolik vyhraněná v otázkách mírového procesu jako v problematice vztahu mezi sekulárními a religiozními Izraelci. Strana Šas (11 křesel, dříve 17) oslabil, ostatní religiozní formace nezaznamenaly ani vážný zisk, ani ztrátu.

V důsledku voleb byla sestavena vláda s výrazně nacionalistickým zaměřením. Do jejího čela se postavil Ariel Šaron a jeho strana Likud obsadila také většinu vládních křesel. Zbývá křesla si mezi sebe rozdělily protináboženská Šinuj, vedle ní paradoxně zasedla Národní náboženská strana a také ultrapravicová *Národní jednoty*. Skutečnost, že ve vládě zasedli vedle Šarona politici jako *Avigdor Liberman (1958)*, *Effi Eitam (1952)*, *Ehud Olmert (1945)*, rabín *Beny Elon (1954)*, a další, vyjadřovala, že šlo o jednu z nejvíce nacionalisticky vyhraněných exekutiv v izraelských dějinách.

⁵⁶ Podobně jako mnoho významných izraelských politiků byl i Mitzna významným izraelským generálem. V době první intifády dokonce velel izraelským jednotkám na Západním břehu. Na rozdíl od Šarona má daleko umírněnější vize řešení blízkovýchodního konfliktu. Dříve také stál v čele radnice v Haifě – městě s početnou arabskou komunitou. Toto působení mu přineslo respekt a důvěru mnohých Arabů.

6.12 Šaronův plán evakuace Gazy

V průběhu roku 2004 izraelský premiér vyrukoval poněkud překvapivě se zásadním politickým krokem – jednostranným izraelským stažením se z pásma Gazy (*Israel's unilateral disengagement plan*). Logika tohoto záměru byla celkem srozumitelná: jednostranným proto, poněvadž Izrael zastával přesvědčení, že nemá na palestinské straně partnera (Jásira Arafata za něj již nepovažoval). Pásmo Gazy bylo zvoleno proto, že toto území představovala pro Izrael už čtvrté desetiletí ohromné bezpečnostní, vojenské i hospodářské břemeno.

V roce 2004 na území pásma Gazy o rozloze 360 km² žilo téměř jeden a půl milionu Palestinců; z nich mnozí ve značně špatných životních podmínkách. Kromě nich mělo na třetině tohoto území svůj domov přibližně sedm tisíc židovských osadníků. Ti se začali do pásma Gazy stěhovat po roce 1967. V následujícím období měla izraelská přítomnost v pásmu Gazy pět forem: židovské osady, průmyslové zóny, vojenská stanoviště mající pod kontrolou pozemní, vzdušný i mořský prostor, oblasti přiléhající k osadám (spadající v určitých případech pod izraelskou, někdy však i pod palestinskou bezpečnostní správu) a nakonec dopravní síť určenou pouze k pohybu izraelské armády a k pohybu osadníků.

Jak přítomnost osadníků, tak množství vojáků, které bylo určeno k jejich ochraně, vytvářelo v Gaze permanentní napětí. I proto se osadníci z Gazy nikdy netěšili oblibě většiny Izraelců; ti naopak považovali celou oblast za neuměrnou bezpečnostní přítěž. Mnoho Izraelců také pochopilo obtížnost života Palestinců na tomto území a zřeknutí se pásma Gazy považovali za důležitý krok, který přispěje ke smíření.

Ve světle těchto skutečností je plán na stažení se z Gazy více pragmatickým rozhodnutím než ambiciózním jednostranným krokem či ústupkem, jak bývá někdy prezentován. Navíc tento návrh není ani příliš originální, neboť se inspiroje plány z minula – například plánem *Gaza and Jericho First (1993)*, či separačním plánem izraelské vlády ze 4. listopadu 1995. Překvapující však bylo, že s plánem evakuace přišel právě Šaron – do té doby velký stoupenec a propagátor osadnické politiky, který u vzniku osad v pásmu Gazy sám stál. Během jeho dosavadní kariéry vojáka a politika bychom ústupky vůči Palestincům hledali jen značně obtížně.

Plán se nesporně inspiroje předchozími dokumenty. Na rozdíl od nich však byl Šaronův plán prezentován coby alternativa k vyjednávání s Palestinci. Jinými slovy, zatímco Rabinova vláda byla odhodlána vyjednávat o otázkách permanentního statusu – otázce uprchlíků, Jeruzaléma, osad a vzniku Palestinského státu, Šaronova vláda se těmito tématy zabývat nechtěla. Dalším podstatným rozdílem bylo, že zatímco předešlé dokumenty hovořily o „separaci“, Šaronův plán mluvil o „stažení“. Separace mělo být dosaženo formou jednání dvou stran, stažení bylo jednostranným administrativním krokem. Jeho podstatu tvořily následující body:

Protestní nálepka židovských osadníků: „Žid nevyhání Žida“ (Tel-Aviv, 2005)

- Izraelské stažení z pásma Gazy: Izraelská přítomnost nebude v žádném budoucím permanentním uspořádání v pásmu Gazy, píše se v dodatku vládního rozhodnutí.⁵⁷ Nicméně prováděcí protokol ponechává Izraeli kontrolu palestinsko-egyptských hranic a vzdušného prostoru i moře.
- Přemístění čtyř tzv. ilegálních osad ze Západního břehu (Ganim, Kadim, Sa-Nur a Chomeš).⁵⁸ Na druhé straně je jasné, že některé části Judeje a Samaří (včetně klíčových koncentrací židovských osad, bezpečnostních zón a oblastí, které jsou v zájmu Izraele) zůstanou součástí Státu Izrael, uvádí dále vládní rozhodnutí. V těchto případech se jedná nejen o skupiny (bloky) menších osad (např. blok osad Ecijon), ale právě o osady co do rozlohy a osídlením největší (Ma'ale Adumim a další). Paradoxem Šaronova plánu je i to, že právě část z rušených osad patří do kategorie osad ideologických. Zdejší osadníci si z náboženských důvodů přejí zůstat na místě. Naopak obyvatelé velkých osad, které rušeny nebudou, by za určité situace byli ochotni odejít na území Izraele (pokud by jim byl nabídnut v kompenzaci stejný životní standard bydlení).⁵⁹
- Relevantní bezpečnostní opatření zůstanou v platnosti (včetně výstavby separační zdi, která není v souladu se „zelenou linií“ z roku 1967).

Uskutečnění tohoto plánu nezaručuje ještě vznik nějaké formy palestinské státnosti. Sám Šaronův hlavní poradce *Dov Weisglass* se nechal slyšet, že: „*Cílem plánu evakuace pásma Gazy je zastavení mírového procesu a zabránění vzniku Palestinského státu.*“⁶⁰ Řada důležitých záležitostí totiž zůstane nadále pod iz-

⁵⁷ Vládní rozhodnutí z 6. června 2004 lze najít na stránkách <http://www.mfa.gov.il>

⁵⁸ V textu knihy bylo vysvětleno, proč jsou z hlediska mezinárodního práva veškeré osady ilegální. V izraelském pojetí se ilegálními osadami rozumějí obydlí rozmístěná bez souhlasu izraelské vlády (hlavně obytné buňky, karavany a přísušeky), která většinou nejsou ani permanentně obydlená, ale u nichž osadníci z přilehlé osady drží hlídky a nárokují si je, případně i jejich okolní území.

⁵⁹ Viz průzkumy organizace Šalom Achšav – <http://www.peacenow.org.il/Site/en/homepage.asp>

⁶⁰ <http://www.w3ar.com/a.php?k=1393>

raelskou pravomocí (mj. zmíněné hranice, vzdušný prostor i pobřeží). Izraelská armáda také zůstane v nárazníkové zóně podél egyptské hranice (tzv. Filadelfská cesta). Závislost na Izraeli se bude týkat i dodávek vody, elektřiny, kanalizačních sítí apod.⁶¹ Ekonomickými dopady evakuace Gazy se detailně zabývá tzv. *Aix Group* – skupina palestinských, izraelských a evropských expertů.⁶²

Šaronův plán přesto prezident Bush jednoznačně podpořil svým dopisem, který předal Šaronovi 14. dubna 2004 s dovětkem, že návrat k izraelským hranicím před rokem 1967 není realistický.⁶³ Jako vůbec první americký prezident oficiálně podpořil ponechání části židovských osad na Západním břehu. Tak otevřenou podporu židovským osadám dosud žádný z jeho předchůdců neučinil.⁶⁴

I přes jednoznačnou americkou podporu čekala Šarona bitva na domácí politické scéně. Aby se vyhnul přímé odpovědnosti za plán, rozhodl se ho předložit ke schválení nejen izraelské vládě⁶⁵ a parlamentu (oba orgány ho následně schválily), ale v referendu i 200 000 členů strany Likud. Strana následně plán odmítla. Exekutivu opustila Národní náboženská strana (Mašdal) jako hlavní politický reprezentant osadníků, naopak Strana práce projevila ochotu plán podpořit. Šaron se rozhodl plán prosadit i proti vůli vlastní strany. Jako nepřímý důsledek byla opět vytvořena Vláda národní jednoty Likudu se Stranou práce. Do izraelské exekutivy se opět na post jejího místopředsedy vrátil politický veterán, jedenaosmdesátiletý Šimon Peres.

Vykližení osad se nakonec v srpnu 2005 podařilo uskutečnit. Nejdříve byly evakuovány osady v Gaze, následovaly čtyři osady na Západním břehu.

V souvislosti s plánem na evakuaci byla také zaznamenána zvýšená aktivita některých osadnických skupin proti vládě a Šaronovi bylo mu dokonce vyhrožováno smrtí a uvalena na něj klatba.⁶⁶ Vznikly také různé petice proti premiérovi, proběhla řada osadnických demonstrací. Někteří z osadníků prohlásili, že při evakuaci osad odmítnou vojenskou poslušnost. Symbolem odporu osadníků se stala oranžová barva, která se v různých podobách začala objevovat v izraelských ulicích. Tyto aktivity začaly značně připomínat atmosféru, za níž byl v roce 1995 spáchán atentát na premiéra Jicchaka Rabina. Oproti Rabinovu politickému očerňování je

⁶¹ Kontroverzními dopady evakuace pásma Gazy se zabývá publikace: *Lein, Y: One Big Prison – Freedom of Movement to and from the Gaza Strip on the Eve of Disengagement Plan*, B'Tselem a Ha-Moked, Jeruzalém 2005.

⁶² *Aix Group: Israel And Palestine: Between Disengagement and the Economic Road Map*, http://www.aixgroup.u-3mrs.fr/pdf/English_Disengagement_Paper.pdf

⁶³ <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/US-Israel/bushletter.html>

⁶⁴ Oficiální stanoviska amerického prezidenta lze najít na http://en.wikipedia.org/wiki/Disengagement_plan

⁶⁵ Vláda schválila plán většinou 14 : 7 až poté, co z ní byli vyloučeni dva radikální ministři – *Benny Elon* a *Avigdor Liberman*

⁶⁶ *BBC News: Sharon at risk of Assassination*, 19. 10. 2004; ČTK: *Radikální Židé uvalili klatbu na Šarona*, MF Dnes, 27. 7. 2005.

však v případě Šarona jeden zásadní rozdíl: zatímco Rabinovi vyhrožovali (a nakonec ho i zavraždili) jeho političtí oponenti, Šarona začali ohrožovat lidé, které vždy sám podporoval, politicky je vychovával a byl jejich velkým vzorem.

„Jak se vyhnout evakuaci osad“ --- příručka židovských osadníků určená izraelským vojákům

6.13 Smrt Jásira Arafata

Smrt palestinského prezidenta byla jednou z nejdůležitějších událostí v průběhu druhé intifády: Jásir Arafat po několika letech strávených uvnitř svého sídla 29. října 2004 opustil vrtulníkem Ramalláh, aby se mu dostalo lékařského ošetření v zahraničí. O několik dní později přichází z francouzské vojenské nemocnice *Hôpital d'instruction des armées Percy* zpráva, že se jeho stav vážně zhoršil a následně, že Arafat zemřel. Tato informace byla ale vzápětí dementována a definitivně potvrzena až o týden později (11. listopadu 2004). Bylo však zjevné, že příčinou dohadů kolem prezidentovy smrti byl ve skutečnosti mocenský střet různých zájmů, včetně nevraživosti mezi Arafatovými nejbližšími spolupracovníky a jeho ženou Súhou.

Arafatova smrt přinesla různá nebezpečí i pozitiva. Nebezpečí spočívá určitě v posílení jeho politických protivníků. Tím největším je právě islamistické hnutí Hamás. To vždy bylo po všech stránkách mnohem radikálnější a nekompromisnější než sekulární Arafatův establishment; nikdy neuznalo Izrael, mírový proces, s Izraelem nikdy oficiálně nevyjednávalo, podporovalo teokratické principy vlády, teror považovalo za klíčovou složku své taktiky a také nebylo nikdy účelově pragmatické a zkorumpované. Většina ze zmíněných faktů v případě Arafata už dávno neplatila. Jeho samotného bylo jen stěží možné označit za demokrata (i když byl do úřadu prezidenta zvolen demokratickou cestou). Byl však pragmatikem ochotným k ústupkům.

Positivním důsledkem jeho smrti je uvolnění nepřiměřeného množství politické moci, které Arafat ve svých rukou kumuloval: Zároveň byl totiž palestinským prezidentem, vůdcem OOP a stál navíc v čele její největší frakce – Fatahu. Moc v Palestinské autonomii po jeho smrti už jen stěží může být soustředěna takto autokraticky. To může být určitě výhodou za klidné situace, avšak za okolností, kdy je palestinská společnost zpolarizovaná a zradikalizovaná, může paradoxně větší demokratičnost palestinských struktur situaci ještě zkomplikovat a učinit méně kontrolovatelnou. Nelze totiž zapomínat ani na riziko občanské války v palestinské společnosti.

Vedení OOP po vůdcově smrti dočasně převzal *Mahmúd Abbás (1935)*. Do čela Fatahu se postavil *Farúk Kaddúmi (1931)*, funkci prezidenta Palestinské autonomie převzal dočasně stávající palestinský premiér *Ahmad Kurája (1937)* – podobně jako Abbás pragmatik a dávný Arafatův spolupracovník. Naopak Kaddúmi ztělesňuje konzervativní křídlo hnutí. Dodnes nežije na palestinském území, ale v Tunisku a jako jeden z mála členů Fatahu odmítl uzнат smlouvy z Osla.

Už toto dočasné přerozdělení důležitých funkcí napovědělo, že změna v palestinské politice po Arafatově smrti nebude příliš radikální. Všechny tři jme-

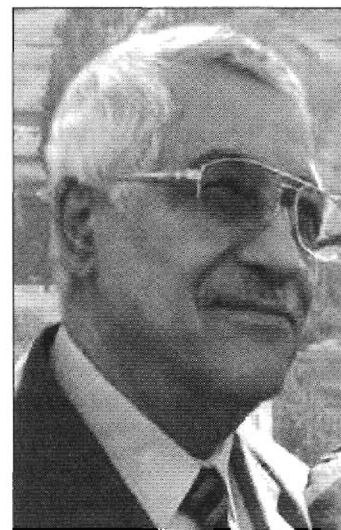
nované muže totiž spojuje jejich dlouhodobá vazba na bývalého palestinského prezidenta a patří k tzv. „Tunisanům“. Ta se značně liší od generace politiků a radikálů první intifády (viz str. 172). Kromě toho, že jsou „Tunisané“ dnes vesměs vyššího věku a nesou nálepku dlouholetého odtržení od dění na palestinských územích, jsou svým způsobem stále ztělesněním zkorumpovanosti Arafatova režimu. Mnohé z prostředků, které zahraničí (a hlavně pak EU) věnovalo na pomoc a rozvoj Palestinské autonomie v 90. letech, si lidé v Arafatově okolí takzvaně „rozdělili na vlastní projekty“.

Jásir Arafat (2001)

6.14 Palestinské prezidentské a komunální volby

Relativně brzy po Arafatově smrti byl vyhlášen termín přímých prezidentských voleb. Ty se konaly 9. ledna 2005. Jednalo se v pořadí o druhé palestinské prezidentské volby. Od těch z roku 1996 se však v některých ohledech značně odlišovaly. Kandidátů na

Mahmúd Abbás

prezidenta bylo podstatně více a navíc mezi nimi chyběla postava formátu „Otce národa“. I přesto se zpočátku zdálo, že volba bude jednoznačnou záležitostí, neboť mezi kandidujícími jmény vyčníval Mahmúd Abbás, preferovaný rovněž zahraničím. Abbáse, který se mezi Palestinci nikdy netěšil přílišné oblibě a byl označován za muže bez charismatu, podpořila z pragmatických důvodů většina Fatahu. Od voleb se navíc znovu distancovalo radikální hnutí Hamás, které by jinak bylo vážným konkurentem jakéhokoliv kandidáta. Vše se ale změnilo, když na poslední chvíli zaregistroval svou kandidaturu *Marwán Barghúti* (1958), který původně kandidovat nechtěl. Tento muž je po smrti Arafata a šejcha Jásína mezi Palestinci nejpoblíbenější. Problém je, že si kvůli domnělému podílu na atentátech odpykává pětinašobné doživotí v izraelské věznicí. V 90. letech byl tento muž velkým stoupencem mírových jednání a pragmatikem Arafatova ražení. V průběhu druhé intifády se však značně zradikalizoval a postavil se do čela militantních Brigád mučedníků od Al-Aksá. Barghútiho kandidatura vyvolala mezi palestinskou politickou elitou zděšení. Politici doufali, že se Barghúti nechá přemluvit a z volebního boje odstoupí. To se nakonec i stalo. Jeho případné vítězství v cele izraelské věznic by situaci Palestincům neulehčilo. Nešlo jen o to, že Barghúti by mohl být jen stěží propuštěn na svobodu, ale i o fakt, že by premiér Šaron měl znovu nahrávku na argument typu: „Je vidět, že si nedovedete zvolit nikoho jiného než teroristu. Nebudeme s vámi jednat.“

Po Barghútiho odstoupení znovu vše nahrávalo Abbásovi. Další kandidáti nebyli mimo Palestinu příliš známí. Výrazné mezi nimi bylo snad jen jméno *Mustafy Barghútiho* (1954), vzdáleného bratrance Marwána Barghútiho. Ten byl delší dobu čelným představitelem Strany palestinského lidu, avšak na prezidenta kandidoval jako nezávislý.

Samotné volby proběhly regulérně a vysloužily si pochvalu od mezinárodního společenství. Kritiku vzbudila jen některá izraelská omezení ve Východním

Jeruzalémě (Palestinci z Východního Jeruzaléma nemají, na rozdíl od tzv. Izraelských Arabů, izraelské občanství; nevolí tedy do izraelského parlamentu, ale do palestinských zastupitelských orgánů).⁶⁷ Podle předpokladů suverénně zvítězil Mahmúd Abbás (62 %), avšak pozoruhodný byl hlavně výsledek Mustafy Barghútiho. Ten byl jako nezávislý a bez podpory silného subjektu schopný dosáhnout téměř dvacetiprocentní podpory. Podobně jako v případě Samihy Chalilové v roce 1996 (viz str. 200) se i v roce 2005 v souvislosti s Mustafou Barghútim ukázalo, že demokratická soutěž kandidátů je v Palestině možná.

Velmi důležité byly i volby do místních zastupitelstev v Palestinské autonomii, které se konaly po téměř třiceti letech. Uskutečnily se ve stejný den jako volby prezidentské. Na rozdíl od nich ale víc napověděly o skutečném rozložení sil mezi Palestinci. Hnutí Hamás se totiž v případě komunálních voleb rozhodlo ustoupit od svého tradičního bojkotu demokratických procesů.

Tento vývoj může napovídat, že mezi nejradikálnějšími skupinami v Palestinské autonomii se děje něco, co by se dalo přirovnat k současnému vývoji Hizballáhu v Libanonu – zařazování se extremistů do politického života a zároveň jejich jisté umírnění.

V celkovém součtu nakonec vyhrál na Západním břehu Fatah s 44,4 %, avšak velmi blízko za ním skončil Hamás s 35,6 %. To byl velice vážný signál pro palestinského prezidenta Abbáse. V pásmu Gazy se volilo až 27. ledna 2005, tedy po volbě prezidenta. Výsledky zdejšího volebního klání byly očekávány daleko napjatěji nejen Palestinci, ale také Izraelci, neboť Hamás má v Gaze daleko větší podporu než na Západním břehu. Radikální islamisté šli do zdejších voleb s heslem *Společně v krvi, společně v rozhodování*. Takřka osmdesátiprocentní volební účast přivedla nakonec Hamás k výraznému vítězství nad Fatahem. Ten zde získal pouhých 30%, zatímco jeho mnohem radikálnější sok obsadil 65% všech křesel ve zdejších zastupitelstvech. Tento výsledek potvrdil značně odlišné rozdělení politických sil na obou palestinských územích a daleko vyšší míru radikalismu v pásmu Gazy. Prezident Abbás bude muset vynaložit v tomto regionu ohromné úsilí, aby získal příznivce pro svoji umírněnou politiku.

Co do autority se v palestinské společnosti stěží někdo v blízké době vyrovnat Jásiru Arafatovi. Co potom zможou mezi Palestinci demokraticky zvolení politici formátu Mahmúda Abbáse, kteří sice mohou projevit lepší vůli i snahu než bývalý prezident, ale ve společnosti disponují jen zlomkem jeho skutečné autority, není zatím zcela zřejmé. A nejde zdaleka jen o charisma mezi prostými obyvateli a jeho zmiňované příslušnosti ke staré tuniské gardě. Ať už Abbás nebo jakýkoliv jeho nástupce budou muset v první řadě zkonsolidovat pozici

⁶⁷ Asser. M.: *Analysis: Chinks of light in Mid-East*, BBC News, 14. 1. 2005.

uvnitř vlastní strany. Při tom bude muset brát v potaz oddělenost palestinských území a neutuchající ambice různých šéfů lokálních buněk Fatahu, Hamásu a jiných organizací. Bude muset balancovat mezi vlastní zradikalizovanou společností na straně jedné a Izraelem, USA a Západem na straně druhé. Hodně také bude záležet na tom, jak se vůči novému palestinskému vedení zachová Izrael. Zda bude vstřícnější a bude méně uplatňovat odplatu a destruktivní taktiku, nebo při nejbližší příležitosti opět odmítne vyjednávání, pokud některá z těžko ovladatelných radikálních složek Palestinců spáchá první atentát.

V současnosti bývá nastolována otázka, zda druhá intifáda smrti Jásira Arafata skutečně skončila, nebo jen nabírá druhý dech. Pravda je, že sebevražděné atentáty po roce 2004 polevily a rovněž izraelské odvety se v určitých ohledech zmírnily. Vázat konec intifády pouze na Arafatovu smrt je zjednodušující pohled. Přestože tento muž nesporně tahal za některé její nitky, nebyl s velkou pravděpodobností jejím hlavním strůjcem. Na jejím propuknutí mělo velký podíl nevyřešení základních problémů izraelsko-palestinského konfliktu v průběhu mírového procesu devadesátých let. Situace prostých Palestinců se v této době měnila jen velmi pomalu a mnoho klíčových problémů přetrvávalo, případně se po vypuknutí druhé intifády ještě prohloubilo.⁶⁸ To platí i v současnosti, což znamená, že izraelsko-palestinský konflikt má stále velký potenciál. Evakuace několika tisíc osadníků z Gazy sice nepochybně mnohým lidem pomůže, ve světle expanze osad na Západním břehu, kde dnes žijí již statisíce osadníků, to však zásadní změna není.

Pro násilí Palestinců nebo Izraelců by nemělo být v budoucnu omluvou tvrzení, že se jim děje neustálé přikofí a že konstruktivní krok musí učinit druhá strana. Dlouholetý mechanismus celého konfliktu napovídá, že pokud obě strany nepřistoupí v co nejkratším časovém období k zásadním kompromisům, problémy se jen odloží do budoucna a ještě více se prohloubí. To může nakonec mít za následek vypuknutí nové a ještě zuřivější a krvavější spirály násilí.

Z této neúprosné logiky konfliktu se obě strany potřebují vymanit.

V izraelském autobuse – discman a zásobníky do samopalu

⁶⁸ Např. izraelských checkpointů je dnes na Západním břehu kolem dvou stovek.